

SEÇİMLERİN, DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ: SEÇİM İTTİFAKLARI VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Mustafa Cem OĞUZ¹

Özet

Seçimli otoriter rejimlerin, seçimlerle demokratikleşip, demokratikleşmeyeceği yakın dönemin popüler konularından biridir. Literatürde seçimli otoriter rejimlerden, rekabetçi otoriter olarak anılanlarının, seçimlerle demokratikleşme imkanının bulunduğu teslim edilmiştir. Son dönemde yapılan çalışmalarda ise seçimlerin hangi şartlarda başarı getirdiği tartışılmış ve muhalefetin “seçim ittifakına” gittiği seçimlerde iktidarın el değiştirdiği veyahut “özgürleştirici seçim sonuçları” elde edildiği görülmüştür. Türkiye’de de 2014 yılından itibaren muhalefet “seçim ittifakına” gitmeye başlamıştır. Başarısız olan iki denemeden sonra 31 Mart Yerel Seçimlerinde muhalefet ittifakı önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu çalışma muhalefet ittifakının elde ettiği kazanımların yakın vadede “özgürleştirici seçim sonuçları” sunacağını iddia edecek ve bu sonuçlara dair projeksiyonlarda bulunacaktır. Çalışmanın bu iddiası aynı zamanda literatürdeki “seçim ittifakları otoriter rejimlerden çıkışta en etkili demokratik yöntemdir” bulgusunun Türkiye örneğinde de doğrulandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Rekabetçi Otoriter Seçimler, Seçim İttifakları, Demokratikleşme, Seçimler, 2019 Türkiye Yerel Seçimleri.

THE IMPACT OF ELECTIONS ON DEMOCRATIZATION: ELECTORAL ALLIANCES AND A DEBATE ON TURKEY

Abstract

It is one of the most popular topics of the recent period whether the electoral authoritarian regimes will be or not will be democratized by elections. In the literature, it has been submitted that there is a possibility of democratization

¹Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-3968-350X

by elections for the competitive authoritarian regimes which is a subtype of electoral authoritarian regimes. In recent studies, the conditions under which the elections succeeded were discussed and it is observed that turnover of regimes and “liberalized electoral outcome” are obtained in the elections that the oppositions prefer to form “electoral alliances”. Since 2014, the opposition of Turkey had been forming electoral alliances. After the two failed experiments, at 31 March local elections electoral alliance of opposition obtained a successful result. This study argues that the gains of the opposition alliance will bring “liberalized electoral outcome” in the near term, so there will be projections about these possible results at the end of the study. Beside this, the hypothesis of literature, “electoral alliances are the most effective methods at departure from the authoritarian regime”, will be also confirmed in Turkey experience by this paper.

Key Words: Competitive Authoritarian Regimes, Electoral Alliances, Democratizations, Elections, 2019 Turkish Local Elections.

Giriş

1990'lara kadar demokrasi literatürüne damgasını vuran tartışmaların başında “Demokrasiye Geçiş” gelmekteydi. Kapalı otoriter rejimlerin, askeri diktatörlüklerin ve de sultancı rejimlerin nasıl demokrasiye geçecekleri ve de demokratikleşmiş olanların bunu nasıl kotardıkları temel araştırma konularıydı. Bu dönemde araştırmacıların yapısal/kültürel şartlara odaklananlar ve de aktörler üzerine yoğunlaşanlar olarak ikiye ayrıldıkları görünüyordu. Lipset (1959), demokratikleşme için kapitalist ekonomik şartların kurumsallaşmasını şart olarak görürken, Almond ve Verba (1963) ise demokrasinin toplumların sahip olduğu kültürel değerler üzerinden yerleştiğini ve “vatandaşlık kültürünün” (Civic Culture) gelişmiş olduğu ülkelerde sağlam demokratik sistemlerin ortaya çıktığını iddia etmekteydiler. 1970'lerde “Demokrasinin Üçüncü Dalgası” tartışması ile bu sefer aktörleri dikkate alan yeni bir görüş gelişmeye başladı. Bu isimlerin başında Poliarşi adlı çalışması ile çok ses getiren Robert Dahl gelmekteydi. Dahl'a göre otoriter rejimlerde hükümet aktörleri, muhaliflerden gelen reform talebi karşısında iki değişkeni dikkate almaktaydılar. Buna göre rejimin muhalefeti hoş görme maliyeti (cost of toleration) düştükçe ya da muhalefeti bastırma maliyeti (cost of oppression) arttıkça ve bastırmanın maliyeti hoş görmenin maliyetini aştıkça rejim elitleri siyasal sistemi demokratikleştirmeyi tercih etmektedirler (Dahl, 1973: 15-16). O'Donnell ve Schmitter de, demokratikleşme sürecinde önemli olanın ekonomideki ve küresel dünyadaki dönüşümlerden ziyade elitlerin aldıkları kararlar

olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre siyasi elitlerin eğilimleri, ittifakları ve beklentileri rejimin kaderinin belirlenmesinde yapısal faktörlere göre daha etkilidirler. Hatta elitlerin gelecekte isimlerinin nasıl anılacağına dair düşünceleri dahi bir borç krizinden, yüksek enflasyondan ve de işsizlik patlamalarından daha etkili olabilmektedir (O'Donnell ve Schmitter, 1986: 49). Kapalı otoriter rejimlerden, demokrasiye geçiş tartışmaları Üçüncü Demokratikleşme Dalgası ile bir nihayete erdi. Fukuyama'nın da tarihin sonu olarak tanımladığı bu dönemde liberal demokrasinin tüm diğer rejimler karşısında mutlak üstünlüğü ilan edilmiş oldu. Fakat yaklaşık on yıl içinde bu zafer ilanının çok erken olduğu anlaşıldı, zira otoriter rejimlerin, yerlerini liberal demokrasiye değil, *melez demokrasilere* bıraktığı görüldü. Artık yeni bir tartışma vardı: *Melez Rejimler* demokratikleşebilecekler miydi?

Günümüzün en yaygın rejim tiplerinden biri olan Melez Rejimler² uzun yıllardır dünya siyasetini meşgul ediyorlar ve daha uzun süre de bu konumlarını koruyacak gibi duruyorlar. Özellikle doğu bloğunun ortadan kalkışı ile arzı endam eden bu rejimlerin demokratikleşme patikasına girmedikleri ve “gri alanda” kalıcı oldukları yirmi birinci yüzyılın başında tartışılmaya başlandı. Bu tartışmaların başında ise bu ülkelerdeki seçimlerin adil bir zeminde yapılmadığı, rekabetin koşullarının oluşmadığı (Levitsky ve Way, 2002) ve iktidarın manipülasyonu (Schedler, 2002a) altında yapıldığı iddiası gelmekteydi. Bu nedenlerden dolayı da demokrasinin vazgeçilmez koşullarından olan seçimlerin, bu ülkelerde demokrasiye ve demokratikleşmeye hizmet etmedikleri, ya pozitif bir sonuç vermedikleri ya da mevcut otoriter rejimin daha da konsolide olmasını sağladıkları iddiası yaygınlaştı (Magaloni, 2006).³ Ancak

² Melez Rejimler tabiri, Üçüncü Demokratikleşme Dalgası'nın 90'lı yıllarda sorgulanmaya başlaması ile ortaya çıktı. Bu tarihte otoriter rejimlerin demokratikleşeceğine dair beklenti, çoğu ülkede karşılık bulamadı ve ortaya “demokratik ve otoriter öğeleri bir arada barındıran” yeni bir tip rejim çıktı (Diamond, 2002: 168). Bu rejimler çok partili seçimler gibi demokratik kurumlara sahiptirler fakat bu kurumlar ya rejimin otoriter niteliğini gizlemeye yaramaktadırlar, ya da rejimin demokratikleşmesine izin vermeyecek şekilde kusurlu bir şekilde çalışmaktadırlar. Melez rejimlerin en temel özelliği ise tüm demokratik veçhesinin arkasında adil ve serbest bir rekabete asla izin vermemesi ve iktidarı elinde tutan gücün rejim üzerindeki kontrolünü risksiz bir şekilde sürdürmesidir. Ancak bu ortak özellikleri gösteren rejimlerin, her biri bir diğerinden farklı özgünlüklere sahip olduğu için zamanla literatürde yeni yeni adlandırmalar ortaya çıkmış ve Melez Rejimler bir üst başlık haline gelmiştir. Öyle ki, şuanda karşılaştırmalı siyaset yazımında yer bulan Kusurlu Demokrasiler, Seçimli Otoriteryan Rejimler, Rekabetçi Otoriter Rejimler, Hegemonik Otoriter Rejimler ve Liberal Otokrasiler, Melez Demokrasilerin alt varyantları olarak değerlendirilmektedir.

³ Levitsky ve Way de bu rejimlerde demokratikleşme ile seçimler arasında bir bağlantı görmezler. Yazarlar bu rejimlerin demokratikleşmesinde de üç faktörün etkili olduğunu belirtmektedirler.: “Batı Kaldırıcı (baskısı)”, “Batı ile bağlantı” ve de “mevcut rejimin örgütsel gücü” (Levitsky ve Way, 2010: 37-71). Kaldıraç ile kastedilen, hükümetlerin batının demokratikleşme baskısına hassasiyetleridir. Bu hem ilgili hükümetin batı ile pazarlık gücünü ifade eder, hem de batının o hükümet üzerindeki potansiyel etkisini ifade eder. Yazarlara göre kaldırıcı etkisini

olgusal düzeyde bu iddialara bakıldığında düzenli aralıklarla, kusurlu da olsa seçim yapan rejimlerin zamanla demokratikleştikleri görülmektedir; öyle ki, çok partili otoriter rejimlerin en kırılğan ve bu nedenle de demokratikleşmeye en yatkın ülkeler olduğu iddiası bulunmaktadır (Hadenius ve Teorell, 2006: 23-24). Bu alanda özellikle Staffan Lindberg'in Afrika üzerine yaptığı çalışmalar göstermiştir ki seçimlerin varlığı tüm kusurlarına rağmen halen demokratikleşme hedefinde en güçlü faktördür. Lindberg'in de işaret ettiği üzere 90'lı yıllardan bu yana demokratikleşen rejimlere bakıldığında bu örneklerde geçişin kahir ekseriyetle seçimlerle elde edildiği görülmektedir.

Ancak seçimlerin hangi şartlar altında demokratikleşme getireceğine dair bir tartışma da mevcuttur. Özellikle son on yılda yapılan çalışmalar bu şartların neler olduğu üzerine odaklanmıştır. Literatürün bu noktada uzlaştığı “koşul” ise muhalefetin “seçim ittifakı” ile seçime girmesidir (Van de Walle, 2006; Howard ve Roessler, 2006; Bunce ve Wolchik, 2010: 61; Donno, 2013). Birçok farklı melez rejim üzerine yapılan ve “özgürleştirici seçim sonucu” alınması üzerinden değerlendirilen bu çalışmalarda “seçim ittifakı” başarıyı getiren faktörlerin başında gelmektedir.

2002'den beri AKP tarafından yönetilen Türkiye'nin özellikle 2014 yılından itibaren vesayetçi demokrasiden, rekabetçi otoriter demokrasiye geçtiği iddiaları yaygınlık kazanmıştır (Özbudun, 2014; Esen ve Gümüüşçü, 2016). Bu iddialara göre Türkiye'de hükümet ile devlet özdeşleşmiş, muhalefetin yarıya, medyaya ve ekonomik kaynaklara erişimi sınırlandırılmış ve böylece iktidar ile muhalefet arasında “eşitsiz bir mücadele alanı” ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla seçim sonuçları hala öngörülebilir olmaktan uzak olmakla birlikte, seçime giden süreç eşit ve hakkaniyetli değildir. Bu durum uluslararası gözlemciler tarafından da teslim edilmekte ve Türkiye Freedom House 2018 raporuna göre “Özgür Olmayan Ülke” kategorisinde değerlendirilmektedir. Türkiye'deki rejimin “melez demokrasi” olarak adlandırılması, onun seçimler yolu ile demokratikleşip, demokratikleşemeyeceği tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Öyle ki, 2018 yılının bahar aylarında muhalefet cephesinde “boykot” tartışmaları yoğunlaşmıştır. Ancak yine aynı dönemde “seçim ittifaklarına” izin veren bir yasa değişikliği, muhalefetteki motivasyonu artırmış ve bu

şekillendiren üç faktör bulunmaktadır. Bunlar “ülkenin iktisadi büyüklüğü ve gücü, batının ülke üzerindeki stratejik ve ekonomik çıkarı ve de batının etkisine karşı koyacak güçlü bir müttefikin varlığı”. Bağlantı ise batı dünyası ile var olan ilişkilerin yoğunluğudur. Bunlar, ekonomik, hükümetler arası, teknokratik, sosyal ve enformatif bağlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Levitsky ve Way, 2010: 43). Yazarlar içeride ise rejimin muhalefet kaynaklı değişim talepleri karşısında sahip olduğu direnme kapasitesine odaklanmakta ve bundan da “rejimin örgütsel gücü” olarak söz etmektedirler. Burada dikkate değer olan şey ise muhalefetin örgütlenme kapasitesinin hiç dikkate almamaları ve sadece rejimin bastırma gücünü öne çıkarmalarıdır (Levitsky ve Way, 2010: 54).

tartışmalara bir son vermiştir. 2018 Haziran ayındaki parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimine ittifakla giren muhalefet umduğu neticeyi alamamış ve ne başkanlığı ne de parlamentoda çoğunluğu elde edebilmiştir. Ancak 2019'un Mart ayındaki yerel seçimlere muhalefet tekrar ittifak ile girmiş ve başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, beş büyükşehir belediyesini iktidar bloğundan kazanmıştır.

Bu çalışmanın amacı literatürdeki “seçim ittifakları, melez rejimlerden demokrasiye geçişte ve özgürlükçü seçim sonucu almada en etkili faktörlerden biridir” iddiasının Türkiye örneğinde doğrulandığını göstermektir. Elbette ki, Türkiye’de başarı, bir yerel seçim neticesinde elde edildiği için iktidarın el değişimi gerçekleşmemiştir fakat elde edilen başarının genel seçimlere doğru “özgürleştirici seçim sonuçları” verebileceği yani “rekabet alanını” daha adil hale getirip, siyasal hak ve özgürlükleri geliştireceği projeksiyonu bu çalışmanın temel iddiasıdır. Çalışma bunun yanında seçim ittifakının hangi şartlar altında ortaya çıktığını, ittifakı kolaylaştıran faktörlerin neler olduğunu ve iktidarın buna tepkilerini ortaya koyacak ve seçim başarısının yakın vadede neden olacağı demokratik kazanımları tartışacaktır.⁴

1. Seçimler Demokratikleştirir mi? Mevcudu Yeniden mi Üretir?

Düzenli aralıklarla yapılan seçimlerin belirli şartlar altında demokratikleşme getireceğini iddia eden düşünürlerin başında Staffan Lindberg gelmektedir. Lindberg “rekabetçi rejimler, bir dizi kurum, hak ve süreç yaratır ve bunlar da, demokratikleşme doğrultusunda halkın arzusunu artırırken rejimin baskılama maliyetlerini de artırır” demektedir. Ona göre iktidarın seçimi manipüle ettiği, seçim sürecini kontrol etmeye çalıştığı kusurlu rejimlerde dahi yinelenen seçimler uzun vadede demokratikleşmeye neden olabilir. Zira bu baskılar ve hileler, toplumda reaksiyon yaratıp, demokratikleşme için daha büyük bir baskı doğurabilir; demokrasi taraftarı aktörler için bir eğitim süreci meydana getirebilir ve iktidarın bir dahaki seçimde hile yapmasının önüne geçebilirler (Lindberg, 2006: 116). Lindberg seçimlerin demokratikleşme üzerinde uzun vadede ortaya çıkan pozitif tesirlerinin olacağını iddia eder, buna göre seçimler daha aktif vatandaşlar, gelişmiş bir sivil toplum ve kurumsal siyasal partiler yaratacaktır (Lindberg, 2006: 150-155). Araştırmacı buradan hareketle Dankwart Rustow’un (1970), demokratik kurum ve davranışların ham ve sahici olmasalar bile uzun vadede “demokratik değerler” yaratacağı

⁴ Çalışma kaleme alındığı tarihlere Yüksek Seçim Kurulu, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçiminin “yenilenmesi” kararını vermiştir. Haziran’da yapılacak seçimin sonucunun ne olacağı bilinmemekle birlikte, sonucun “seçim ittifakının başarısı” olgusunu değiştirmeyeceği varsayılmaktadır.

iddiasının kendisinin Afrika üzerine gözlemleri ile bir kez daha doğrulandığını iddia etmektedir (Lindberg, 2006: 97).

Lindberg bu analizini Robert Dahl'ın "bastırma maliyeti" ve "hoşgörme maliyeti" kavramları üzerinden geliştirmektedir. Buna göre yapılan seçimler, iktidarın baskı uygulamasını maliyetli hale getiriyorsa; muhalefeti motive edip, birleşmelerine ve ortak hareket etmelerine neden oluyorsa; ya da iktidarı muhalefeti hoş görmenin, kendi meşruiyetini arttırdığına inandırıyor ise seçimler demokratikleştirici etkiler yaratmaktadır (Lindberg, 2009a: 87). Zira bu hoş görme durumu toplumsal muhalefetin daha çok gün yüzüne çıkmasına neden olabileceği gibi iktidar kadrolarından, muhalefete geçişi de hızlandırıp, demokratikleşme olasılığını artırmaktadır. Fakat seçimler aynı zamanda muhaliflerin ortaya çıkmasına vesile olarak rejimin baskılama maliyetini düşürebilir, zira bu şekilde şiddet tüm topluma dönük değil, seçici bir şekilde uygulanabilir. Bunun yanında seçimler muhalefetin bölünmesine neden olabilir ve yahut iktidar seçimleri, patronaj aygıtına çevirerek, seçimler üzerinden kaynak dağıtımını yapabilir. Böyle durumlarda ise muhalefeti hoş görmenin maliyeti düşecek ve otoriter rejim daha meşru bir çerçevede varlığını devam ettirecektir. Ya da iktidar seçimlerin sonucunda muhalefetin gücünü görerek, onları hoş görmenin kendisine olan maliyetinin yüksek olacağını fark ederek baskıyı artırabilir. İşte bu durumlarda da seçimler, rejimin daha da otoriterleşmesine neden olmaktadır (Lindberg, 2009a: 87) .

Lindberg buradan hareketle bastırma maliyetinin artmasının, liberalleşme olasılığının yükselmesine; tolere etme maliyetinin düşmesinin de, siyasi rekabetin daha adil bir şekilde gerçekleşmesine neden olacağını savunmaktadır. Düşünür Dahl'dan farklı olarak "yinelenen seçimlerin" otokrat liderlerin baskı ve hoşgörü maliyetlerinde sürekli değişikliğe neden olacağını ve bu nedenle de "seçimlerin" demokratikleşme yolunda en önemli değişken olduğunu iddia etmektedir (Lindberg, 2009a: 88).

Ancak seçimlerin, demokratikleşme getireceği hipotezi Lindberg'e göre her koşulda ve her şartta geçerli olabilecek bir iddia değildir. Otoriter rejimler, seçimlerle kendilerini yeniden üretebilirler ya da seçimler, rejimin daha da otoriterleşmesine de neden olabilir. Muhalefeti bastırmanın maliyetinin düşük olduğu rejimlerde, seçimler demokratik neticeler üretmeyeceklerdir. Bunun en net örneklerinden biri Batı Bloğu ile stratejik bir ittifak içinde yer almayan ya da bu dünyaya girmekten imtina eden Eski Sovyet Cumhuriyetleri'dir. Belarus ve Azerbaycan gibi örneklerde gördüğümüz üzere bu rejimler, uluslararası kamuoyunun eleştirilerinden, onların yaptırımlarından ve de muhalefete verecekleri destekten çekinmemektedirler. Bundan dolayı da seçimlerde manipülasyon yapmaktan imtina etmezler. Öyle ki, bu ülkelerde seçimler sistemin yeniden üretilmesine yaramaktadır.

Medya'nın büyük oranda hükümetin kontrolü altında olduğu hegemonik otoriter rejimlerde de, bastırma maliyetleri düşüktür. Medya üzerinden yapılan daimi manipülasyon ve sansür, kamuoyunu yönlendirirken, alternatif haber kaynaklarına erişimi de engellenmektedir. Böylece muhaliflerin, toplumsal destek elde etmeleri engellendiği gibi iktidarın muhalefeti bastırma hamleleri de kamuoyu tarafından öğrenilememektedir.

Devletlerin doğal kaynaklara sahip olması da, onların muhalefeti bastırma maliyetini düşüren bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Rantiye Devlet olarak da anılan bu rejimler, öncelikle güçlü uluslar ile stratejik ilişkiler içerisindedirler ve onlardan aldıkları destek uluslararası kamuoyu tarafından eleştirilmelerini engellemektedir. Ayrıca bu rejimler doğal kaynaklardan elde ettikleri zenginlik sayesinde güçlü bir güvenlik aygıtı tesis edip, muhalefeti hem bastırmada hem de caydırmada etkili sonuçlar elde edebilmektedirler (Lindberg, 2009a: 89).

Kısacası ekonomik olarak istikrarlı olan, demokratikleşmeyi önemsemeyen güçlü müttefiklere sahip ve de içeride hizipleşme yaşamayan rejimlerin bastırma maliyetleri düşüktür. Ancak yine de bu rejimlerin baskılama seviyesini belirlerken hassas olmaları da gerekmektedir. Zira yüksek oranda şiddet kullanımı, siyasal alandan muhalefeti dışlama ve de seçimlerdeki açık usulsüzlükler, bastırma maliyetlerini artırabilmektedir. Bu durumlarda muhalefetteki birlik hassasiyeti artmakta ve mücadele daha canlı bir hal almaktadır, aynı zamanda uluslararası kamuoyunun da ilgisi rejim üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla da kusurlu da olsa yinelenen seçimlerin varlığı uzun vadede rejimin kendini yeniden üretmesini zorlaştıracak bir durumu yaratmaktadır (Lindberg, 2009: 331).

Seçimli otoriter rejimlerde, baskılama maliyetini düşüren bir diğer unsur da, rejimin tüm ekonomik kaynakları doğrudan ve yahut dolaylı olarak yönetmesinden dolayı, muhalefetin insan kaynağı devşirmede zorluk çekmesi ve bir araya gelmekte zorlanmasıdır. Ellen Lust-Okar'ın (2006) Ürdün ve Blaydes'in (2006) Mısır üzerine yaptığı gözlemlerde de görebileceğimiz üzere kaynakları tekelinde tutan otoriter rejim rahatlıkla muhalefetten insanları devşirebilmekte ve onların partiye katılımını dolaylı olarak sağlayabilmektedir.

Otoriter rejimler muhalefeti yeterince kontrol edebildiğine inandığında ise baskılama stratejilerinden vazgeçer, zira muhalefeti hoş görme maliyeti düşüktür. Bu rejimlerde iktidar, ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak muhalefetin bir kısmını yanına çeker, böylece toplumsal muhalefetin bir çatı altında toplanmasını engeller. Bunun doğal sonucu da, iktidarın geri kalan muhalefetin varlığını ve seçimlere girmesini hoş görmede her hangi bir risk algılamasıdır. Patronaj ve teşvikler ile iktidara devşirilen güçlü muhalefet liderleri, iktidarın seçimlerden çekinmemesini sağlamaktadır.

Seçimlere giden süreçte komşu ülkelerde yaşanan deneyimler de, hem muhalefet hem de rejim için önemli sonuçlar doğurabilmektedir. İktidar dışındaki deneyimleri görerek, bastırma maliyetlerinin yüksek olduğuna ikna olabilirken, muhalefet de başarılı stratejileri taklit etmeye yönelebilecektir.

Lindberg'e göre daha karamsar bir perspektife sahip olan ve seçimlerin bu rejimlerde daima bir manipülasyon altında yapıldığını savunan Schedler de (2002), yinelenen manipülatif seçimlerin uzun vadede demokratikleşme getireceğini iddia etmektedir. Bu noktada muhalefete aktif bir misyon yükleyen Schedler, muhalefetin hem seçim rekabeti hem de seçim kuralları üzerine çift taraflı bir mücadele içinde yer alacağını belirtmekte ve bu iki boyutlu mücadelenin bir "iç içe geçmiş oyun" olduğunu savunmaktadır.

Otoriter rejimler seçimlere başvurduğunda küçük de olsa bir belirsizlik penceresi açarlar. Rejim, her ne kadar oy çalmaya, tepkileri bastırmaya, muhalif partileri zayıflatmaya çalışsa ve de adil olmayan rekabet koşulları ve seçim yasaları yaratsa da, yurttaşların hala muhalefete oy verme olanağı mevcuttur. Seçmen davranışları tahmin edilemez bir belirsizliğe haizdir ve bu nedenle de bu seçimler rekabetçi olmasalar da asla iktidarın bir onaylanma ritüeli de değildir (Schedler, 2002: 109). Seçim kurumu zımni bir belirsizliği birlikte getirecektir. Bu belirsizlik asla sabit denge yaratmayacak ve siyasal mücadeleyi canlı hale getirecektir. İktidar belirsizliğin kendi aleyhine olduğunu görürse demokratik ödünleri geri çevirmeye çalışacak, muhalefet ise daha adil seçim kuralları için bir mücadeleye girecektir. Schedler (2002: 110) bu noktadan hareketle bu kusurlu seçimlerin iki boyutlu bir mücadeleyi içerdiğini yani "iç içe geçmiş oyunlardan" (Nested Games) oluştuğunu iddia etmektedir. Buna göre bu rejimlerde muhalefet seçime sadece seçim rekabeti için girmez, onun kurallarını değiştirmek için de girer.⁵ Seçim başarıları, seçim reformunu; seçim reformu daha büyük seçim başarıları getirebilir. Kısacası seçimlere izin veren rejim kendi sonunu hazırlayacak bir süreci tetiklemiş olmaktadır.

Seçimler bu süreci karşılıklı bağımlılık üzerinden sağlamaktadır. İktidar uluslararası meşruiyeti için muhalefetin seçime katılmasını istemektedir, muhalefetin beklentisi ise liberalleşmedir. Bu nedenle iki tarafta da seçimlere dönük bir beklenti mevcuttur (Schedler, 2002: 114). Ancak her iki taraf da bir

⁵ Türkiye'nin ilk çok partili seçim deneyimi olan 1946 seçimleri bir "iç içe geçmiş oyun" örneği olarak görülebilir. Muhalefet bu son derece kusurlu olan seçimlere -hem de hiç hazır olmadan- girerek, seçim kurallarının ve işleyişinin ne kadar adaletsiz olduğunu ortaya çıkarmış ve bunun sonucunda rejimi oyunun kurallarını adil hale getirmek zorunda bırakmıştır. Yani seçimler, iktidarı değiştirmeseler bile kurumsal bir reform yaratmış ve bir sonraki seçimde iktidarın el değiştirmesine vesile olmuştur. Bu konuda bkz. Demirel, A., *Tek Partinin İktidarı: Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim, İstanbul 2015.

ikilem içinde bulunmaktadır. İktidar seçimler ile rejimine meşruiyet kazandırmak, fakat demokratikleşme ödününü de fazla vermemek istemektedir. Muhalefet ise demokratikleşmeyi arzulamakta, ancak seçimlere girerek rejime meşruiyet de kazandırmamak istemektedir. Bu noktada iki aktörün de tercihleri olumsaldır ve sürecin ne yöne doğru gideceği bilinmemektedir. Yine seçimlerin rekabetçi olup, olmaması da sürece müphemlik katan bir başka boyuttur. Yüksek rekabet, rejimin daha fazla seçim manipülasyonu yapmasına neden olacağı gibi seçim reformu da getirebilir. Düşük rekabet ise bir yönüyle rejimin daha rahat baskı yapmasına neden olurken, bir yönüyle de iktidarın muhalefeti hoş görmesine ve olgunlaşmasına neden olabilir (Schedler, 2002: 116). Schedler seçim mücadelesinin tüm bu müphemlikleri ve öngörülemezliği ile demokratikleşme sürecinde en önemli etken olduğunu iddia etmektedir.

Seçimlerin, demokratikleşme üzerindeki olumlu tesiri üzerinde duran diğer araştırmacılar da, Bunce ve Wolchik'dir. Bu araştırmacılar, Lindberg'den farklı olarak seçimlerin yaratacağı ani ve beklenmedik kırılmalar üzerinde durmaktadırlar. Seçimlerin yaratacağı demokratik kültür ve davranışlardan ziyade bizatihi seçime ve seçime gidilirken benimsenen stratejilere odaklanan bu yaklaşımın bir diğer temsilcisi de, Howard ve Roessler'in 2006 tarihli çalışmasıdır. Araştırmacılar bu çalışmada seçimleri "özgürleştirici seçim çıktılarını" verip, veremediği üzerinden değerlendirmişler ve ancak muhalefetin "seçim ittifakı" yaptığı seçimlerin bu şekilde sonuç verebileceğini iddia etmişlerdir.⁶

Seçim ittifakı rekabetçi otoriter rejimlerde, muhalefetin müteahhim rejim karşısındaki koordinasyon zaafını giderecek en önemli stratejidir. Koordinasyon ile muhalefet seçim bölgeleri ve adaylar üzerinde anlaşacak, oy bölünmesinin önüne geçecek ve böylece kazanma şansını artıracaktır. Yine koordinasyon ile muhalefet ortak bir kampanya yürütecek ve taraftarlarını ideolojik farklılıklara rağmen ortak adaya oy vermeye ikna edecektir. Bunu yapabilmek için de ortak politika programları, ortak logo ve sloganlar üretecekler hatta seçim sonrası hükümet koltuklarının dahi nasıl paylaşılacağını ilan edeceklerdir (Ong, 2018: 8-9). Ayrıca seçim günü de, seçim gözlemine aynı koordinasyonla yürütüp, iktidarın manipülasyonuna mani olacaktır.

Nicolas Van de Walle de (2006: 78), seçimlerle demokratikleşmenin mümkün olduğunu iddia etmekte ve geçiş sürecinin iki tarafın aktörlerinin karşılıklı hamle ve tercihleri ile şekillendiği bir "Taşma/devrilme oyunu"

⁶ Seçim ittifaklarının, iktidarın kırılganlığını artırmaktan ziyade onun tehdit algısını artıracığı ve bu nedenle de seçimlerde manipülasyona başvuracağı iddiaları da mevcuttur. Özellikle Latin Amerika deneyiminde bu iddiayı destekleyecek örnekler mevcuttur (Molina ve Lehoucq, 1999).

(Tipping Game⁷) olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu oyunda muhalefete en büyük avantajı “seçim ittifakı” kazandırmaktadır. Ancak her ne kadar aktör davranışları oyunun kaderini belirlemede etkili olsa da araştırmacı, aktörleri kuşatan yapısal faktörlerin de varlığını temsil etmekte ve “seçim ittifakının” belirli şartlar altında özgürleştirici sonuç verebileceğini savunmaktadır.

Seçimlerin demokratikleşme yaratacağına dair hipotezler geliştiren bu literatürün kapalı rejimlerden ziyade seçimli otoriteryen, rekabetçi otoriteryen ve de hegemonik otoriteryen gibi farklı isimlerle alınan *melez rejimler* üzerinden konuştuğu söylenebilir. Bu ülkelerde iktidardaki gücün seçimler üzerinde yüksek bir manipülasyon gücü mevcuttur, iktidarın denetimi, hesap sorulabilirliği çok düşüktür ancak yine de muhalefetin seçimleri kazanma şansı az da olsa mevcuttur. Rejim bu niteliğinden dolayı seçimler yolu ile demokratikleşebilme imkanına sahiptir.⁸

2. Seçim İttifakları Başarı Getirir mi?

Yukarıda da görüldüğü üzere 2000’lerde Melez rejimlerde seçimlerin belirli şartlar altında demokratikleşme getireceği iddiasını destekleyen birçok çalışma yapılmış ve her biri bu şartların neler olduğunu farklı vakalar üzerinden değerlendirmiştir. Bu çalışmaların üzerinde ortaklaştığı nokta ise başarılı örneklerde muhalefetin “işbirliği” ve yahut “ittifakı” olgusunun tespitidir.

Bu çalışmalardan bir tanesi daha önce de ifade ettiğimiz Nicolas Van de Walle’nin 2006 tarihli makalesidir. Araştırmacı 1990-2004 tarihleri arasında Sahra Altı Afrika’da gerçekleşen 92 seçimi ele aldığı bu çalışmasında, iktidarın el değiştirdiği 18 seçimde de “seçim ittifakının” varlığına işaret eder. Van de Walle’in yaklaşımı rasyonel tercih teorisi ile yapısal koşulların birlikte okunmasından ibarettir. Ona göre seçim ittifakları aktörlerin rasyonel tercih hesaplamalarından doğmaktadır ve fakat bu tek başına anlamlı sonuçlar üretmemekte, birçok yapısal unsur tarafından koşullanmaktadır. Öncelikle bu

⁷ Türkçe karşılık bulmanın zor olduğu bu ifade ile anlatılmak istenen, bir güç paylaşımının belirli bir kütle miktarına ulaştıktan sonra bozulması ve devrilmesidir. Burada kastedilen ise mevcut rejim lehine olan denge durumunun karşı tarafta güç yoğunlaşmasının artması ve de kendisinde meydana gelen kaçışlar ile bozulması ve rejimin değişmesidir. Biz burada “devrilme” ifadesini benimsedik, fakat “taşma” ifadesi de pekala kullanılabilir.

⁸ Bu üç rejim tipi arasındaki fark ise iktidarın barışçı yollarla el değişimine gösterdikleri dirençtir. Bu noktada en dirençli rejimlerin seçimli otoriter rejimler olduğunu söyleyebiliriz. İkinci sırada ise hegemonik otoriter rejimler bulunmaktadır. Bu rejimlerin özelliği ise iktidar partisinin seçimleri %70 ve üstü gibi oranla kazanması ve sağlam bir kamuoyu desteğini elinde tutarak otoriter siyasetini sürdürmesidir (Howard ve Roessler, 2006). Rekabetçi otoriter rejimler ise demokratikleşme talepleri karşısında görece kırılğan olan rejimlerdir ve isminden de anlaşılacağı üzere diğer iki rejim tipine göre daha rekabetçi bir siyasal alana sahiptir.

tür “seçimli otoriter” rejimlerde iktidar elitleri rejimin ekonomik ve toplumsal olarak zayıfladığı anlarda onu terk etmek arzusundadır. Ancak bu süreç çok olumsuzdur, zira rejimin gücü ve akıbeti hakkındaki bilgi sınırlıdır. Bu noktalarda elitler, rejimin diğer elitlerini gözlemlerler ve uygun bir kaçış anı ararlar. İlk çıkış yapanlardan olmak yeni rejimde etkili bir pozisyon elde etmeye yarayacağı gibi erken çıkmak da rejim tarafından da cezalandırılmaya neden olabilecektir (Van de Walle, 2006: 85). Van de Walle (2006: 78) bu rejimlerdeki iktidar mücadelesini öngörülemez doğasından ötürü “Taşma/devrilme Oyunu” (Tipping Game) olarak tanımlamaktadır. Buna göre bu tip ülkelerde güç yavaş yavaş iktidardan muhalefete geçebilmekte ve rejim yıkılabilmektedir.

Aynı durum muhalefet saflarındaki aktörler için de geçerlidir. İktidar kırılan görülmediği sürece muhalefetin bir araya gelme arzusu düşüktür. Muhalefetin işbirliğine gitme motivasyonu ekonomik ve sosyal kriz anlarında yani bir seçim başarısının yüksek olduğu anlarda yükselir. Van de Walle’ye göre bu noktada vurgulanması gereken husus seçim ittifaklarının bir mucize yaratmadığı, iktidarın zayıfladığı anlarda kendisine yer bulup, rejimi dönüştürdüğüdür.

Seçim ittifakını mümkün kılan ya da muhalefetin ittifaka yönelmesini sağlayan bir diğer etken de ülkenin demokrasi ve özgürlükler seviyesidir. Bahsi geçen seçimli otoriter rejimlerden seçim ittifakı ile özgürleştirici sonuç alabilmiş olanların ortak özelliği diğerlerine göre nispeten daha özgür olmalarıdır. Rejimin özgürlüklere izin veren yapısı, muhalefete demokrasi konusunda daha büyük bir umut bahşetmekte ve bu umut da onların ittifaka gitme ve olumlu sonuç alma şansını artırmaktadır (Van de Walle, 2006: 81). Özgürlüklerin sınırlı olduğu yerlerde iktidar, uluslararası fonlardan ve sermayeden destek alabilmek için göstermelik seçimler yapmasına rağmen bu seçimlerde sistematik usulsüzlükler yapıp, muhalefet üzerinde baskı kuracağı için muhalefet ittifaka gitme arzusu duymaz. Ayrıca muhalefet kamusal alana çıkıp, görünür olduğu takdirde rejim tarafından cezalandırılmayacağını bilmek ister, bu nedenle de sınırlı da olsa bir siyasal katılım özgürlüğü bulunmalıdır.

Muhalefet liderlerinin tek bir çatı altında toplanma arzusu da her zaman güçlü olmamaktadır. Her biri kendi partisi üzerinde tam yetkili ve özerk olan, hatta rejimle girdiği ikili ilişkiler sayesinde taraftarları/tabanı için olumlu kazanımlar elde edebilen liderlerin, bir başka muhalefet partisinin liderinin gölgesinde kalmayı kabullenmesi nispeten zordur (Van de Walle, 2006: 85). Bu nedenle de ittifakların kurulmasını etkileyen bir diğer unsur da, muhalefet önderlerinin çıkarlarını nasıl okudukları ve karakterleridir. Liderler yeni kurulan

rejimde iktidarın öncü isimlerinden biri olacaklarına inanırlarsa, ittifaka girmeye daha istekli olurlar.⁹

Seçim İttifakları çoğunlukla kolay kurulamaz ve kurulduğunda da hemen başarı getiremezler. Bunun temel nedeni ittifakın ne götürüp, ne getireceği hesabının partiler nezdinde öngörülemez olmasıdır. Ancak yinelenen seçimler ve ittifak denemeleri, her defasında partilerin tecrübelerini artıracaktır. Partiler bu süre zarfında müttefiklerinin toplumsal desteğini tespit edeceklerdir; o parti ile ittifakın kendi tabanı ve örgütü içinde nasıl tepki aldığını göreceklerdir; ittifakın toplumdan ve iktidardan alacağı reaksiyonu öğreneceklerdir; en sonunda bunlar üzerinden bir maliyet ve getiri hesabı yapacaklar ve ittifaka devam edecekler ya da bitireceklerdir (Ong, 2018: 3). Kısacası ittifaklar kağıt üzerinde bir matematiksel formül ile kotarılamazlar, muhakkak sahada, eylemin içinde şekillenmek durumundadırlar.

Van de Walle, muhalefetin işbirliği ile rejimden uzaklaşanların tek bir dinamiğin iki farklı veçhesi olduğunu iddia etmektedir. Muhalefetin işbirliği gereklidir ve fakat yeterli değildir. İşbirliği ancak rejimden uzaklaşanlar, muhalefetin safına geçerse ve muhalefet de onların geçişi için gerekli ortamı hazırlarsa yani başarının mümkün olduğuna inandırırorsa, iktidarın el değiştirmesi mümkün olmaktadır. Bu nedenle bu tip rejimler devrildiğinde yeni rejimin kadrolarında sıklıkla eski rejimin küskünlerini ve oradan ayrılanları görebiliriz. Bu tespit Doğu Avrupa Demokrasileri üzerinden de doğrulanabilmektedir. Komünist rejimin yıkılmasından sonra iktidarı elde edenler ne eski rejimin en keskin muhalifleri ne de koşulsuz destekleyenlerdir, rejimin içinde yer almış ve bir momentten sonra araya mesafe koymuş kişilerdir (Van de Walle, 2006: 86).

Van de Walle seçimli otoriter rejimlerde, iktidarın el değişimi sürecini bir “taşma/devrilme oyunu” olarak tanımlamakta ve bu momenti yaratan ya

⁹ Bu noktada iktidarın da muhalefetin olası işbirliği karşısında sessiz kalmadığını söyleyebiliriz. İktidar muhalefetin önemli liderlerini, rejimin kaynakları ve makamları ile devşirmeye ve de ittifaktan koparmaya çalışacaktır. Bu devşirme operasyonu işe yaramazsa bu sefer ittifakı hukuki ya da hukuk dışı yollarla engellemeye yönelecektir (Van de Walle, 2006: 87). Bu noktada Türkiye tarihinden de bir örnek verilebilir. 1950-60 arası dönem Türkiye'nin tam otoriter rejimden çıkarak, melez bir rejimle yönetildiği bir dönemdi ve iktidarda da Hegemonik Otoriter olarak adlandırılabilen Demokrat Parti bulunmaktaydı. 1957 seçimlerine giderken, ana muhalefet partisi CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Hürriyet Partisi (HP) ittifaka gideceklerini ve anayasa değişikliğine izin veren bir çoğunluk elde ederek, anayasayı ve seçim sistemini demokratik normlara değiştireceklerini duyurdu. Bu girişimin duyurulmasından iki gün sonra DP, meclis çoğunluğuna dayanarak seçim ittifaklarını yasal olarak engellemiştir. Bu konuda Bkz. Güngör, S, “Seçim Kanunlarında Demokrat Parti'nin Yaptığı Değişiklikler ve Siyasal Anlamı”, *Mülkiye Dergisi*, 29/247, 2005, s. 99-108.

da kolaylaştıran etkenin de “seçim ittifakları” olduğunu savunmaktadır. Ancak bu aktör davranışlarının dışında da süreci şekillendiren yapısal faktörler bulunmaktadır. Buna göre ülkedeki hükümet sisteminin başkanlık sistemi olması ve de seçim sisteminin de “iki turlu çoğunlukçu” seçim sistemi olması “seçim ittifaklarının” oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında ülkenin demokrasi geçmişi ve kültürü de, demokratikleşmeye dair umudun korunmasına neden olacak ve bu da muhalefeti “seçim ittifakına” yöneltecektir. Ülkedeki “etnik çoğulculuk” ise muhalefetin ittifak yapmasına mani olurken, rejimin muhalefeti daha rahat manipüle edebilmesine neden olmaktadır. Ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ise muhalefetin kendine olan güvenini artırmaktadır. Zira bu ülkelerde (rantiye devlet değilse) kaynağa erişimde merkezi hükümetin alternatifleri bulunmaktadır. Son olarak uluslararası aktörlerin rejimin üzerinde demokratikleşme baskısı kurması ve de muhalefetin dışarıdan fon sağlayabilmesi de, seçim ittifakını kolaylaştıran bir diğer unsurdur (Van de Walle, 2006: 89-92).

Muhalefetin bir araya gelmesinin önünde ideolojik ve etnik sınırlılıklar her daim vardır ve fakat belirli şartlar bir araya geldiğinde ittifaka başvurma eğilimleri yükselmektedir.¹⁰ Bu şartlardan ilki iktidarın ekonomik ve siyasal bir kriz içinde yer almasıdır. Bu momentte özellikle iktidar partisi içinden kopmalar baş gösterir ve iktidarın elitleri, ikbal beklentileri ile muhalefet saflarına geçme eğilimde olurlar. Bu eğilim, krizle de birleşince seçmenler gözünde muhalefetin inandırıcı bir alternatif olmasını sağlar ve başarı şansının arttığını gören muhalefet de hassasiyetlerini yumuşatarak bir araya gelir (Van de Walle, 2006). Özellikle ekonomik krizin, seçmen davranışını net bir şekilde etkilediği dikkate alındığında iktidarın düşen ekonomik performansı ile muhalefetin işbirliğine yönelmesi arasında belirgin bir ilişki olduğu söylenebilir. Ekonomik kriz ayrıca otoriter rejimlerin seçmenlerle kurduğu klientalist ilişkiyi de sekteye uğratacağı için kırılabilirliği artıran bir başka etkiye de sahiptir.

¹⁰ Etnik ve ideolojik farklılıklar muhalefet partilerinin ittifak kurma olanaklarını azaltan bir etkiye sahiptir. Bunun yanında iktidarlar da, bu farklılıkların üzerine giderek muhalefetin bir araya gelmesini engellemek isteyecektir. Ancak pratikte bu her zaman işe yaramamakta ve iktisadi-siyasi kriz dönemlerinde (iktidarın kırılabilirliğinin arttığı dönemlerde) muhalefet tüm farklılıklarını aşarak ittifaka gidebilmektedir. 2002 yılında Kenya’da 40 yıllık Uhuru Kenyatta rejimine karşı çok farklı etnik gruplardan oluşan muhalefet bir araya gelmiş ve rejimi değiştirmiştir. Mısır’da seküler ve dindar muhalefet sıklıkla otoriter rejime karşı ortak hareket etmiştir. Bu konuda bkz. Ong, Elvin, “Opposing Power Over Time: Learning to Build Opposition Coalitions in Electoral Autocracies”, Prepared for SEAREG-in-Asia 2018 at Yale-Nus, 2018. Keza Türkiye’de de 2018 Haziranı’nda sosyal-demokrat, milliyetçi ve dindar gruplar bir araya gelirken; 2019 yerel seçimlerinde bu sefer sosyal-demokrat ve milliyetçi ittifaka dışarıdan Kürt siyasi hareketi de destek vermiştir.

Kıyası seçim ittifakları, iktidarın istikrarlı olduğu dönemlerde değil, ekonomik performansının düştüğü ve çalkalanmanın yoğunlaştığı zamanlarda ortaya çıkmaktadır.

Howard ve Roessler 50 rekabetçi otoriter rejimdeki seçimleri inceledikleri 2006 tarihli çalışmalarında 15 ülkedeki seçimlerin özgürleştirici sonuçlara vesile olduklarını ve fakat 35'inde değişiklik olmadığı gibi daha da otoriterleşen rejimlerin olduğunu tespit etmektedirler. Araştırmacılar özgürleştirici seçim çıktılarını elde edilen örneklerde zikredilen bağımsız değişkenlerden en çok üçünün etkili olduğunu belirtmektedirler, bunlar sırasıyla; Muhalefetin başarılı bir ittifak kurması, iktidardaki otoriter liderin seçime girememesi ve mevcut rejimin siyasal özgürlükler konusundaki olumlu skorları. Araştırmacılar ayrıca farklı çalışmalarda öne çıkarılan ekonomik ve kurumsal değişkenlerin bu örnekte anlamlı bir değişime neden olmadıklarını da tespit etmektedirler.

Yazarlar muhalefetin gireceği bir seçim ittifakının dört farklı şekilde özgürleşmeye neden olacağını iddia etmektedir. Bunlardan ilkinde göre muhalefet koalisyonu iktidarı elde edebilir; ikincisine göre koalisyon iktidarın her zaman yaptığı gibi muhalefeti birbirine düşürmesine yani böl ve yönet stratejisini uygulamasına mani olur; üçüncü olarak bu koalisyon bürokrasinin ve kolluk kuvvetlerinin gözünde seçimde baskı ve manipülasyon yapmanın maliyetini artırabilir; son olarak ise seçmenleri değişimin olasılığına inandırarak, sandığa gitmeye motive edebilir (Howard ve Roessler, 2006: 371).

Bunce ve Wolchik de 1998-2008 tarihleri arasındaki 11 seçimi inceledikleri çalışmalarında, muhalefetin ittifaka gitmesinin tek başına özgürleştirici sonuçlar için yeterli olmadığını belirtmektedirler. Zira inceledikleri 11 seçimde de, muhalefet seçim ittifakı kurmuş ve fakat ancak 6 tanesinde iktidar değişikliği, bu altının da ancak dört tanesinde özgürleşme gerçekleşmiştir. Buradan hareketle yazarlar iki tür örneği birbirinden ayıran şeyin, ittifak değil, *kampanyanın yoğunluğu* ve *tutkusu* olduğunu iddia etmektedirler. Başarılı olan 6 örnekte muhalefet ittifakı, seçmen kaydını ve seçime katılımı artırmayı öncelikli hedef olarak belirlemişlerdir. Seçim gözlemini ortak bir platform kurarak yapacaklarını açıklamışlar ve böylece seçmenlerin sandığa olan güvenini ve de iktidarın devrilebileceğine dair olan inancı artırmışlardır. Böylelikle iktidarın kazanmasını zorlaştırdıkları gibi kaybettikten sonra da iktidarı bırakmamanın maliyetini artırmışlardır. Ancak yazarlar tüm bu taktiklerin ancak rekabetçi otoriter rejimlerde yani iktidarın kırılabilirliğinin yüksek olduğu ülkelerde işe yaradığını, kırılabilirliğin az olduğu hegemonik otoriter rejimlerde ise sonuç üretmediklerini belirtmektedir. Yazarlar buradan hareketle yapısal şartların yani ekonomik küçülme ve uluslararası şartlılığın tek başına seçim başarısına yetmediğini, bu yapısal şartlar gerçekleştiğinde muhalefetin ve sivil

toplumun seçimi kazanmak için hazırlıklı olmalarının önde gelen bir koşul olduğunu belirtmektedirler.

Bu noktada muhalefetin yapabileceği eylemlerin şunlar olduğu söylenebilir: tek bir isim altında seçime gidebilirler; sivil toplum kuruluşları ile yakın bir ilişki içinde seçim faaliyetini yürütebilirler; iktidarı seçim prosedürlerinde reforma zorlayabilirler; seçmen kaydını artırmak ve destek sağlamak için ortak kampanya yürütebilirler; seçim gözlemini, seçim öncesi-sonrası anketlerini ve de paralel oy denetimini birlikte yapabilirler (Bunce ve Wolchik, 2010: 51).

Daniela Donno ise 1990-2007 tarihleri arasındaki Seçimli Otoriter rejimleri incelediği çalışmasında, bu rejimlerdeki seçimlerin özgürleştirici sonuçlar verebilmesinin Rekabetçi otoriter mi, Hegemonik Otoriter mi olduğunu göre farklılaştığını iddia etmektedir. Araştırmacıya göre Rekabetçi Otoriter Rejimler, özgürleştirici sonuçlar için çok daha elverişli bir tabiata sahip olmakla birlikte bu verili bir başarı değildir, şartlara bağlıdır. Bu şartlar ise muhalefetin güçlü bir ittifak kurabilme kudreti ile rejimin ekonomik anlamda dışarıya bağımlılığıdır.

Hegemonik otoriter rejimler ile rekabetçi otoriter rejimler arasından, rekabetçi otoriter rejimlerin demokratikleşmeye daha yatkın oldukları hipotezini paylaşan Donno bu hipotezi daha da detaylandırır. Ona göre rekabetçi otoriter rejimlerin demokratikleşmeleri de farklı şartları gerektirmektedir ve ancak bu şartlar mevcut ise bu rejimler demokratikleşebilmektedir. Bunlardan ilkinde göre muhalefetin ittifak kurma kabiliyetinin yüksek olduğu rekabetçi otoriter rejimlerin demokratikleşme eğilimi daha yüksektir; zira bu kabiliyet iktidar adına seçimde manipülasyon yapacak olan ya da bu manipülasyona ses çıkaramayacak olan bürokrasi ve medyanın seçim sonucuna dair algısını etkileyecektir. Bu algı değişiminin doğal çıktısı da, bürokrasinin ve medyanın seçimde manipülasyon yapmayı maliyetli ve riskli bulup, mümkün olduğunca tarafsız davranmasıdır. Ancak bu rejimde muhalefet parçalı ve zayıfsa, bürokrasi ve medya seçimin sonucunun öngörülebilir olmasından hareketle seçimi manipüle etmeye yatkın olacaktır (Donno, 2013: 706).

Ancak Donno'ya göre seçim ittifaklarının başarısı uluslararası şartlılığa bağlıdır (international conditionality). Levitsky ve Way'in batı tesiri hipotezinin çalışması tarafından doğrulandığını savunan yazara göre uluslararası yardımlara ve de doğrudan yatırımlara daha bağımlı olan rejimler, bu yardımlardan mahrum olmamak için uluslararası aktörlerin demokratikleşme baskılarına riayet ederler (Donno, 2013: 707). Hegemonik otoriter rejimler ise uluslararası baskıya daha dayanıklıdır. Zira bu ülkelerin ekonomilerinde ya devlet ağırlıklıdır ya da ekonomi büyük ölçüde doğal kaynaklara dayanmaktadır.

Jennifer Gandhi ve Reuter ise seçim ittifakı imkanının, rejimin kırılabilirliğinin arttığı dönemlerde yükseldiğini iddia etmektedirler. Buna göre rejimin kırılabilirliğindeki her artış muhalefetin ittifak kurma eğilimini artırmakla birlikte bu eğilimin bir de eşiği bulunmaktadır (Gandhi ve Reuter, 2008). Buna göre rejimin kırılabilirliği muhalefet partilerinin nezdinde kesinlik kazandığı takdirde, bu partiler daha fazla güce daha az ödün vererek ulaşabilmek için ittifaktan uzaklaşmaktadır. Yine bu kesinliğin ortaya çıktığı momentte muhalefet partileri müttefiklerinden birinin otoriter rejimi devam ettireceğine inanırsa yine ittifaktan çekilmektedir. Bu iki durumun da sonucu, zayıf otoriter rejimin varlığını ağır aksak devam ettirmesidir.

Burada andığımız dört farklı çalışma da “seçim ittifakının” özellikle rekabetçi otoriter rejimlerin demokratikleşmesinde en önemli faktör olduğunu iddia etmektedirler. 2000 yılında Sırbistan’da yapılan başkanlık seçimi bu hipotezin başarılı bir doğrulamasıdır. Bu seçimde başkan Slobodon Milosevic’e (11 yıldır iktidardaydı) karşı 18 partilik bir Sırbistan Demokratik Muhalefeti yarıştı ve onu koltuğundan indirdi. Yine aynı yıl Senegal’de yapılan seçimlerde de, 20 yıldır iktidarda olan otokratik başkan Abdou Diouf, 19 partiden oluşan muhalefet bloğu karşısında iktidarı devretmek zorunda kalacaktı. Romanya’da 96 yılında yapılan başkanlık seçiminde de, seçimi ikinci turda yedi partiden oluşan Romanya Demokratik konvansiyonu kazandı ve 89’dan beri ülkeyi yöneten Sosyal Demokrat Parti’yi devirmeyi başardı.

2000 yılında bu sefer Hırvatistan’daki parlamento seçiminde, dört parti Sosyal Demokrat Parti’nin liderliğinde birleşti ve 10 yıllık Hırvatistan Demokratik Birliğin iktidarına son verdi. Bu seçimde belirleyici olan bir etken de, 10 yıldır Hırvatistan Demokratik Birliğin başında bulunan devlet başkanı Franjo Tudman’ın 1999 yılında vefatıydı. Bu seçim sonrasında ülkenin özgürlük endekslerindeki yükseliş bu seçimin özgürleştirici seçim sonuçları verdiğinin kanıtı olarak gösterilmektedir. Yine aynı yıl Gana’da yapılan seçimler de, ülkenin 20 yıldır süren anti-demokratik siyasi hayatında özgürleştirici sonuçlar vermesi açısından önem arz etmekteydi. 1981’den 1992’e kadar askeri rejimin başında olan başkan Jerry Rawlings tarafından yönetilen ülke, 92’den 2000’e kadar da seçimli otoriter rejim olarak devam etti ve bu süre zarfında da başkan aynı kişiydi. 2000 yılına gelindiğinde ise Jerry Rawlings’in anayasal görev süresi dolduğundan ötürü seçime giremedi ve yerine başkan yardımcısını aday gösterdi. İkinci tura kalan seçimde, tüm muhalefet New Patriotic Party’nin adayı John Kufuor’u destekledi ve ülke tarihinde ilk defa iktidarın barışçı devri gerçekleşmiş oldu.

Malezya ve Singapur’da da “seçim ittifaklarına” gidilmiş ve 2018 senesinde Malezya’da tarihi bir başarı elde edilmiştir. 1973 yılından beri ülkeyi yöneten sağ koalisyon (Barison Nasional) karşısında, 2015 yılında *Pakatan*

Harapan adında (Umut İttifakı) merkez sol bir ittifak kuruldu. Bu ittifak ideolojik farklılıklara sahip olmakla birlikte bunları aşacak sağduyulu liderlere sahipti. İttifak 2018 yılındaki seçimlere ortak bir manifesto, ortak bir logo ve müstakbel başbakanın kim olacağını ilan ederek girdi ve hem kendi seçmenlerini, hem de rejim yanlısı ılımlı seçmenlerin oyunu alarak iktidarı elde etti. Singapur'da ise ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1967 yılından beri merkez sağ *People's Action Party* iktidardadır. Muhalefet ise 1976 yılından beri seçim bölgesi üzerinden ittifak yapmakta ve %95 seçim bölgesinde tek aday ile iktidarın karşısına çıkmaktadır. Fakat buna rağmen başarı gelmemektedir. Malezya örneğine göre ideolojik olarak daha yakın partilerden oluşan bu ittifakın başarısız olma nedeni ise Elvin Ong'a göre (2018: 36-37) ortaklığa gidip tek bir logo, tek bir manifesto ve program ile çıkmamaları ve her bir parti liderinin kendi özerkliğini korumakta ısrar etmesidir.

Muhalefetin farklılıklarını bir yana bırakarak, geniş tabanlı bir koalisyon kurması her seçimli otoriter rejimde aynı sonuçları vermemektedir. Belarus 1994'den beri muhaliflerin Avrupa'nın son diktatörü olarak adlandırdıkları otokrat Alexandr Lukashenko tarafından yönetilmektedir. 2001 seçimlerinde biraz da Sırbistan'daki seçim zaferinin de etkisiyle Belarus muhalefeti güçlü bir ittifakta bir araya geldi ve fakat sonuç hezimet oldu (Silitski, 2005: 89). Bu başarısızlığın en önemli nedeni ülkenin Rekabetçi Otoriter Rejim değil, Hegemonik Otoriter seçim olmasıydı. Zira bu tarihe kadar yapılan tüm seçimlerde Lukashenko %70 oyun altına hiç düşmedi. Onun bu gücü bürokrasinin ittifaklar karşısında çekinmemesine ve seçim usulsüzlüklerini sürdürmesine neden olmaktadır.

Seçim ittifaklarının başarısına şüphe ile yaklaşan yorumlar da mevcuttur. Bu yorumlara göre seçim ittifakı ve demokratikleşme bağlantısı üzerinde duran çalışmalar genellikle "iktidarın el değiştirmesine" dikkat etmektedirler. Fakat bu her zaman demokratikleşme için yeterli değildir, zira muhalefet pekala aynı otoriter siyasaları sürdürebilir. Bu nedenle demokratikleşmenin tespiti seçim sonuçlarından çıkarılamaz, daha uzun süreli gözlemlere ihtiyaç vardır. Ayrıca bu iddiayı dile getiren çalışmaların da gösterdiği üzere seçim ittifakları ancak başka koşullar ile bir araya geldiğinde sonuç verebilmektedir. Bu da iktidarın el değiştirmesini sağlayan hakiki belirleyicinin seçim ittifakı mı, diğer koşullar mı olduğu meselesini yanıtız bırakmaktadır (Wahman, 2013: 23).

3. Türkiye’de Rejimin Dönüşümü: Vesayetçi Demokrasiden, Rekabetçi Otoriter Rejime

Türkiye 2002 yılından itibaren AKP tarafından yönetilmektedir. Parti ortaya çıktığı ilk dönemde, Türkiye’deki Kemalist kurulu düzen ile (establishment) ve onun yarattığı vesayetçi rejimle bir mücadele içine girdi. Bu mücadelesinde başta liberaller olmak üzere Türkiye’deki birçok farklı kesimin desteğini aldı. Parti iktidarının erken döneminde desteğini aldığı bu geniş tabanın yönlendirmesi ile ve de kurulu düzenle mücadelesinde işlevsel gördüğü için AB reformlarına yöneldi ve ülke tarihinin en geniş çaplı uyum yasalarını yürürlüğe koydu (Patton, 2007; Dağı, 2008). Öyle ki, İslamcı gelenekten gelip, demokratikleşme yolunda önemli adımlar atması ve partinin kendini “Muhafazakar Demokrat” (Akdoğan, 2004) olarak tanımlaması dünyada ses getirdi. Bu dönemde AKP’nin bir Müslüman demokrat parti modeli yarattığı ve bunun bölge ülkelerine de model olabileceği iddiası yaygınlaştı (Carroll, 2004). Parti ayrıca bu dönemde bir kapatılma davası ve bir de askeri muhtıra ile mücadele etmek zorunda kaldı. Tüm bu tehditleri hem uluslararası toplumun desteği, hem de üzerinde yükseldiği geniş sosyal taban sayesinde başarı ile savdı. İkinci Döneminde (2007-2011) ise kurulu düzen karşısındaki savunma pozisyonundan, hücum pozisyonuna geçti ve yüksek yargıdaki hukukçu profilini bir anayasa referandumu ile değiştirdi. Referandum sürecindeki tartışmalara bakıldığında bir kısım araştırmacı bu anayasal değişikliği “vesayet rejiminin tasfiyesi ve Eski Türkiye’ye bir veda” olarak yorumlarken (Ergil, 2010); karşı taraf ise yargının bağımsızlığını yitirdiği ve hükümet güdümüne girdiği iddiasını dile getiriyordu (Sağlam, 2010). Ancak parti bu süre zarfında da Batı kamuoyunun desteğini almayı sürdürmekteydi, zira Venedik Komisyonu da 2010 tarihli raporunda anayasa değişikliği ile ortaya çıkan yeni yargıyı, Türkiye Anayasası’nın modernleşmesinde önemli bir aşama olarak selamlamaktaydı.¹¹

Ancak AKP’nin uluslararası toplum tarafından olumlu karşılanan ve desteklenen bu serüveni 2013 Haziran’ında İstanbul’da başlayan Gezi Parkı Protestoları ile büyük bir darbe aldı. Hükümetin haftalar süren bu protestolar süresinde benimsediği uzlaşmaz tutum ve ardından gelen muhalefeti bastırma hamleleri partinin demokratik söylemine büyük bir kuşku düşürdü. Araştırmacılara göre Gezi eylemleri ve hemen ardından gelen Gülen Cemaati kaynaklı operasyonlar sürecinde Parti, Muhafazakar Demokrat kimliğinden uzaklaştı, birçok anti demokratik uygulama benimsedi ve İslami karakteri daha baskın olan çoğunlukçu bir demokrasi yorumuna ulaştı. Hatta aynı araştırmacı

¹¹ Venedik Komisyonu, *Interim Opinion On The Draft Law On The High Council For Judges And Prosecutors Of Turkey*. 2010.

rejimin niteliğini bu tarihte “seçimli otoriter” olarak tanımlamanın da uygun olacağını belirtmekteydi (Özbudun, 2014).

2014 yılına gelindiğinde AKP Genel Başkanı ve Başbakan olan Erdoğan, halkoyu ile Cumhurbaşkanı seçildi. Anayasaya göre sembolik yetkilere sahip ve tarafsız bir makam olarak tanımlanan Cumhurbaşkanlığı’nda Erdoğan, partisi ile bağlantısını koparmamak ve onu perde arkasından kontrol etmek istedi ve rejimin tek adamlaşma süreci başladı. 2015 Haziran seçimlerinden sonra oyları düşen partisinin koalisyon kurmasını istemeyen Erdoğan, ülkeyi erken seçime götürdü ve istediği çoğunluğu elde etti, bundan altı ay sonra ise başbakanı gayri resmi şekilde istifaya zorlayarak, kendisi ile daha uyumlu çalışacak başka bir ismi başbakanlığa getirdi. 2016 yılının Temmuz ayında yaşanan ve arkasında Erdoğan’ın kurulu düzene karşı zamanında ittifak yaptığı Gülen Cemaati’nin olduğu anlaşılan Darbe girişiminden sonra ülkede olağanüstü hal ilan edildi ve iki yıl boyunca OHAL kararnamelemleri ile ülke doğrudan yürütme erki tarafından yönetildi. Yürütme erkinin üzerindeki yargı ve yasama denetiminin fiilen kalktığı, temel hak ve hürriyetlerin askıya alındığı bu süre zarfında rejimin form değiştirdiği farklı birçok araştırmacı tarafından teslim edildi. Bir araştırmacı bu süreci kurumsal denetimin berhava olması ve sistemin şahsileşmesi üzerinden ele alarak “Vesayetçi Demokrasi’den, Delegatif Demokrasi’ye” geçiş olarak tanımladı (Taş, 2015). Başka araştırmacılar ise Levitsky ve Way’in çalışmasından hareketle rejimin “Rekabetçi Otoriter” olarak tanımlanması gerektiğini iddia ettiler (Esen ve Gümüşçü, 2016; Özbudun, 2015). Araştırmacılar bunu önerirken, seçimlerin adil olmadığı, partiler arası rekabetin eşit olmayan şartlarda gerçekleştiği; başta yargı olmak üzere kurumların politize olduğu, muhalefetin medyaya ve kaynaklara erişiminin sınırlı hale geldiği ve sistematik hak ihlallerinin varlığını gerekçe olarak sunmaktadırlar.

2017 yılının Nisan ayında AKP, darbe girişiminden beri birlikte hareket ettiği MHP’nin de desteği ile Başkanlık sistemini referandumda halkın onayına sundu ve %51,41 evet oyu ile istediğini elde etti. 2018 Haziranı’nda ise Erdoğan %52,59’luk oy oranı ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin ilk Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Parlatmentonun yürütme üzerindeki *de jure* denetiminin de tamamen minimize edildiği ve rejimin delegatif niteliğinin daha da arttığı bu değişiklikten sonra ülkenin rekabetçi otoriterlikten, *hegemonik otoriterliğe* doğru evrildiğine dair yorumlar yapıldı (Esen ve Gumuscu, 2018). Türkiye şu an Freedom House indeksine göre 5.5/7 puan ile

“özgür olmayan” ülke konumunda yer almaktadır.¹² The Economics’in Demokrasi İndeksine göre ise Türkiye 2018 yılında 160 ülke arasında 111. Sırada yer almış ve 4,37/10 puan ile “melez rejim” olarak tanımlanmıştır.¹³

Türkiye tüm bu nedenlerden dolayı 2014 yılından itibaren demokrasiyi pekiştirme rotasından uzaklaşmış ve “melez rejim” başlığı altında tanımlanan “rekabetçi otoriter” adı ile anılır olmuştur. Bu nedenle de seçimlerin özgür ve adil olup olmadığı üzerinden tartışmalar doğmuş ve hatta 2018 Haziran seçimlerinin öncesinde rejimin seçimlerle demokratikleşmeyeceğine dair iddialar üzerinden boykot fikri ortaya çıkmıştır.¹⁴ Bu boykot tartışmalarının gerekçesi olarak ise 2018 Mart ayında seçim kanununda yapılan değişiklikler gösterilmiş ve bu değişikliklerin sandık güvenliğini ortadan kaldırdığı iddia edilmiştir. Yine muhalefet partilerinin tutuklu milletvekilleri ve eş başkanlarının varlığı da seçimlerin meşruluğuna gölge düşürecek bir başka unsur olarak sunulmuştur. En önemli gerekçe olarak ise seçimlere OHAL koşulları altında gidilmesi gösterilmiştir (Erçel, 2018). Mart 2019’daki yerel seçimler öncesinde de yer yer boykot tartışmaları yapılmış olsa da muhalefetin seçim ittifakı seçmenleri umutlandırmış ve bu tartışma boşa çıkmıştır.

4. 2019 Yerel Seçimleri ve Türkiye: Seçim İttifakının Sonuçları ve Projeksiyonlar

Seçimlerin demokratikleşmeye katkılarını tespit etmek her zaman kolay değildir. Otoriter ya da hegemonik otoriter bir partinin iktidardan düşmesi rejimin demokratikleşeceği anlamına gelmediği gibi iktidarını devam ettirmesi de illa baskıcı siyasetin sürdüğü anlamına gelmemektedir. Bu noktada seçimlerin başarısının “iktidar değişimi” üzerinden okunamayacağını belirtmek durumundayız. Bu çalışmada “özgürleştirici ya da demokratik seçim çıktılarına” Robert Dahl’ın Poliarşi tanımı doğrultusunda yaklaşılabilecek ve siyasal rekabetin, siyasal katılımın artıp, artmadığına ve de siyasal hak ve özgürlüklerin alanının genişleyip, genişlemediğine bakılacaktır. Ancak çalışma bir projeksiyon hedefi ile ortaya çıktığı için de bu çıktılar, bir potansiyel olarak tartışılacaktır. Öncelikle Türkiye’deki “seçim ittifaklarının” tarihçesine ve ilgili mevzuata bakılacak ve sonrasında 31 Mart 2019 Yerel Seçimlerindeki ittifak olgusuna ve yarattığı sonuçlara odaklanılacaktır.

¹² “Freedom In The World 2018: Democracy In Crisis”, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> (10.05.2019)

¹³ “Democracy Index 2018”, <https://www.eiu.com/topic/democracy-index> (10.05.2019)

¹⁴ “CHP’de Boykot Tartışması”, <http://haber.sol.org.tr/toplum/chpde-boykot-tartismasi-231639> (10.05.2019)

Türkiye seçim sistemi yıllarca siyasal partilerin ittifak kurmasına yasal olarak izin vermedi. 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 16/1 maddesi "siyasi partiler anlaşarak müşterek liste halinde aday gösteremezler" derken, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 90/2 maddesi "Siyasi partiler, seçimlerde başka bir partiyi destekleme kararı da alamazlar" demektedir.

Ancak 13.03.2018 tarihli 7102 sayılı Yasa ile 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da değişikliğe gidildi ve "seçim ittifaklarına" yasal izin verilmiş oldu. Ancak bu tarihten önce de kanundaki yasaklara rağmen, siyasal partilerin boşluklardan faydalanarak dönem dönem ittifaklara gittiği görülmüştür. Bahsi geçen ittifakların hepsi 1982 tarihinden sonra gerçekleşmiştir, bunun nedeni de 1982 anayasasının %10'luk seçim barajı düzenlemesidir. Hatta 1991'e kadar sadece ulusal düzeyde değil, seçim çevresi düzeyinde de aynı baraj uygulanmış ve küçük partilerin tek başına var olamayacakları bir seçim sistemi yaratılmıştır. Bu nedenlerden ötürü de, siyasal partiler 1982 anayasası döneminde de facto ittifakların içinde yer almışlardır.

İlk ittifak girişimi 1991 seçimlerinde görüldü. Bu seçimde solda SHP ve HEP ittifakı kurulurken, sağda da RP (Refah Partisi)-MÇP (Milliyetçi Çalışma Partisi)-IDP'nin (İslahatçı Demokrasi Partisi) üç partili "Kutsal İttifakı" hayata geçti. Bu iki ittifak da, yukarıda zikredilen kanun maddelerinden dolayı resmi bir ittifak olarak gerçekleşmedi. Çatı parti dışındaki partilerin üyeleri, kendi partilerinden istifa ederek, Çatı partiye üye oldular ve onların listesinden seçildikten sonra mecliste kendi gruplarını kurarak, ayrıldılar. Yerel seçimlerdeki ittifaklara ise 2004 seçimleri örnek gösterilebilir. Bu seçimlerde Kürt siyasi hareketini temsil eden DEHAP, SHP çatısı altında seçimlere girmiştir ancak bu ittifak iki tarafı da memnun etmeyen bir netice vermiştir.

Türk siyasi hayatının en çok ses getiren ve tartışma yaratan ittifak girişimi ise 2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanmıştır. Devlet başkanının ilk defa halkoyu ile belirlendiği bu seçim iki türlü çoğunlukçu bir seçim sistemi öngörüyordu. Bu nedenle iki muhalefet partisi CHP ve MHP seçimden önce bir "Çatı Aday" üzerinde anlaşdı ve iktidar partisi adayına karşı bu isimle seçime gittiler. Ancak bu ittifak da, başarılı olmadı ve seçimi ikinci tura bırakma hedefini dahi gerçekleştiremedi.

2017 referandumu ile parlamenter sistemi terk edip, Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi adı altında başkanlık sistemine geçen Türkiye'de, seçim sistemi de bu yeni rejime göre değişim geçirmek zorunda kaldı. İlgili literatürün de vurguladığı üzere Başkanlık rejimi, parti sistemini iki partili bir yapıya doğru sevk ederken, seçim ittifaklarının da önünü açmaktadır (Duverger, 1959). Türkiye'de emareleri görülmekle birlikte iki partili bir siyasal yapı henüz oluşmadı fakat seçim ittifaklarına izin veren yasal düzenlemeler yapıldı.

2018 başkanlık seçimine doğru giderken iktidar partisi AKP, seçimi ilk turda alabilmek için ittifak arayışlarına başladı ve 7102 sayılı Kanun ile seçim ittifakı önündeki engeller kaldırıldı. Bu ittifak düzenlemesi içeriği itibariyle olmasa da teklifin iktidardan gelmesi nedeniyle dünyadaki örneklerden farklılaşmaktadır. Zira ittifak arayışının 16 yıllık iktidar süresine sahip olan hegemonik otoriter bir partiden değil, muhalefetten gelmesi beklenirdi. Fakat yaklaşmakta olan ekonomik krizi dikkate aldığı düşünülen iktidar ile kendisinden kopanlar tarafından kurulan İyi Parti'nin oy oranını erozyona uğratacağını düşünen müttefiki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) seçim ittifakında yaşamsal bir fayda gördüler. İttifak düzenlemesi, milletvekili ve belediye seçimlerine dönüktü ve özellikle milletvekili seçimlerinde geçerli olan %10'luk seçim barajını etkisiz kılmayı hedefleyen bir mantığı vardı. Arzulanan hedef baraj sorunu yaşadığını düşünen MHP'nin, AKP sayesinde barajı geçmesi ve bunun karşılığında da başkanlık seçiminde aday çıkarmayarak, AKP'nin adayını desteklemesiydi. Ancak ittifak bir kere yasal hale gelince muhalefet de, bu düzenlemeden faydalanmayı seçti ve Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti ve Saadet Partisi bir araya gelerek Millet İttifakı adı altında seçime girmeyi kabul etti.¹⁵ Seçim sonuçları açısından bakıldığında muhalefetin ittifak bloğunun beklenen başarıyı elde edemediği ve hem parlamentoda, hem de başkanlık seçiminde iktidarın başını çektiği “Cumhur İttifakı” başarılı oldu.

İttifakların sadece bir defaya mahsus ve seçim süresince geçerli olacağı beklenirken, özellikle iktidar partisinin parlamentoda çoğunluğu sağlamak için MHP'nin desteğine ihtiyaç duyması ittifakın seçim sonrasında da fiilen devam etmesine neden oldu. Bunun karşısında muhalefet bloğunun parlamentoda ortak hareket etmesi neticesinde açıkça dile getirilmese dahi “Millet İttifakı”nın devam ettiği görüldü. 2019 yılının Mart ayında yapılacak olan yerel seçimler öncesinde genel seçimlerden beri devam eden fiili ittifakların bu sefer iş birliği adı altında karşımıza çıktığı görüldü. Bu ittifakın nedenleri olarak her ne kadar MHP tarafından “Beka Sorunu” gibi bir güvenlikçi açıklama yapılsa da, analistler ittifakın nedenini ekonomik krizin anketlere de yansıyan olumsuz sonuçları olduğu iddiasını gösterdiler.¹⁶ Kasım ayında başlayan iş birliği görüşmeleri, Şubat ayında ortak bir seçim genelgesi ile ilan edildi. Buna

¹⁵ Bu noktada iktidar bloğunun ittifaka giderken oy çoğunluğunu elde etmek kadar, muhalefeti, Kürt siyasi hareketinin temsilcisi olan ve Terör örgütü PKK ile ortak tabana dayanan HDP ile ittifaka yönelerek, kendi seçmenleri nezdinde itibarını azaltmak gibi bir beklentisi olduğu da belirli açıklamalar üzerinden görülyordu: “Ak Parti'den CHP'ye HDP İle İttifak Önerisi”, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-partiden-chpye-hdp-ile-ittifak-onerisi/1109597> (10.05.2019). Ancak iktidarın murat ettiği bu ittifak gerçekleşmedi ve HDP, ittifaka dahil olmadan barajı geçerek parlamentoya girebildi.

¹⁶ “ANAR Genel Müdürü Uslu: Beka Sorunu Yok, Ekonomik Kriz Var”, <https://tele1.com.tr/beka-sorunu-yok-ekonomik-kriz-var-37564/> (10.05.2019)

göre partiler, il bazında ittifak yapacaklardı; ittifaka gidilen şehirlerde iki partiden biri aday göstermeyip, diğerini destekleyecekti.¹⁷ Cumhur İttifakı toplamda 51 ilde ittifaka gitti, geri kalan illerde ayrı adaylar ile yarıştı.¹⁸ Seçim sonuçları açısından bakıldığında ise bu ittifakın 30 büyükşehir belediyesinden 16sını, toplamda 81 ilin 50sini aldığını görmekteyiz. Muhalefet de bu seçimlerde iktidar bloğunu takip ederek ittifakı, işbirliği olarak sürdürme gayretine girdi. Ancak bu sefer işbirliği üç parti üzerinden olmadı ve İyi Parti ve CHP arasında gerçekleşti. Bu blok da toplamda 50 ilde işbirliğine giderek, birbirlerinin adayını destekleme kararı aldılar.¹⁹ Seçim sonucunda bu ittifak 11'i büyükşehir belediyesi olmak üzere toplamda 21 ilde sandıktan birinci olarak çıktı. Sonuçlarda en dikkat çeken unsur iktidar bloğunun aralarında İstanbul ve Ankara gibi şehirlerinde olduğu 5 büyükşehir belediyesini, Millet İttifakına kaybetmesiydi.

Sonuçlar elde edilen il sayısı üzerinden değerlendirildiğinde çok anlamlı bir değişime işaret etmemekle birlikte, el değiştiren illerin nüfusları ve ülke ekonomisindeki ağırlığı dikkate alındığında muhalefet adına açık bir başarı olduğu görülmektedir. Öyle ki, muhalefet ülke ekonomisinin % 59'unu²⁰, ülke nüfusunun ise yarısını yerel ölçekte olsa da yönetme hakkına kavuşmuş olmuştur.²¹ Bu durum, iktidar tarafından da bir panik havası içinde karşılanmış; İstanbul seçiminin iptali için itirazlar yapılmış; ulusal düzeyde alınan oy oranı üzerinden rejime olan destekte bir değişim olmadığı vurgulanmıştır. Hatta Cumhurbaşkanı, kaybedilen belediyelerdeki meclis üye çoğunluğunun kendi partisinden olmasının, belediye başkanlarını “topal ördek” haline getirdiği iddiasında bulunmuş ve muhalefetin kazanımlarını değersizleştirme yoluna gitmiştir. Ancak tüm bu hamleler, muhalefette doğan umudu ve iktidarda başlayan panik havasını ortadan kaldıramamıştır. Peki bir ulusal seçimde, bir de yerel seçimde ittifaka giden ve yerel seçimde başarı elde eden muhalefeti, ittifaka yönelten şartlar nelerdir?

Türkiye’de seçim ittifakları 1982 tarihinden sonra %10 seçim barajını aşmak gibi bir gerekçeyle başlamış olmakla birlikte özellikle 2014 tarihinden

¹⁷ “Cumhur İttifakı’ndan 9 Maddelik Seçim Genelgesi”, <https://www.yenisafak.com/gundem/cumhur-ittifakindan-9-maddelik-secim-genelgesi-3446844> (10.05.2019)

¹⁸ “Cumhur İttifakı 51 İle Çıktı”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhur-ittifaki-51-ile-cikti-41122960> (10.05.2019)

¹⁹ “CHP ile İYİ Parti’den 50 İlde Ortak Aday”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201902191037757023-chp-iyi-parti-50-ilde-ortak-aday/> (10.05.2019)

²⁰ “CHP Milli Gelirin Yüzde 59’unu Yönetiyor”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/04/26/chp-milli-gelirin-yuzde-59unu-yonetiyor/> (10.05.2019)

²¹ “CHP’nin Kazandığı Belediyelerin Toplam Nüfusu, Ülke Nüfusunun Yüzde 49’unu Oluşturuyor”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201904031038583604-zeyrek-chp-kazandigi-belediyelerin-toplam-nufusu-ulke-nufusunun-yuzde-49unu-olusturuyormus/> (11.05.2019)

sonra yani rejimin rekabetçi otoriter olarak tanımlanmasından sonra ittifakların gerekçeleri farklılaşmıştır. Bu noktada iki farklı gerekçenin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. İlki ülkenin yeni bir seçim sistemi ile tanışmasıdır. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilecek olması, iki türlü çoğunlukçu bir seçim sistemi yaratmış ve bu da seçim ittifaklarını anlamlı bir seçenek haline getirmiştir. İkinci gerekçe ise rejimin demokratikleştirilmesi bir diğer ifadeyle rekabetçi otoriter rejimden çıkış hedefidir. Muhalefet özellikle 2016 darbe girişimi ve ardından gelen OHAL dönemiyle birlikte seçimlere iktidarı ve kaynakları elde etme yani yarışı kazanma hedefi ile bakmamaya başladı. Bu tarihten sonra hukuk devletini yeniden tesis etme, kurumları siyasi iktidardan nötralize etme ve seçimleri daha adil hale getirme amacı muhalefetin birinci gündemi olmaya başladı. Yani muhalefet seçimlere, bir kaynağa erişmek için değil, oyunun kurallarını değiştirmek niyetiyle girmeye başladı.²² Bu durum da Schedler'in (2002) seçimli otoriter rejimler için kullandığı "iç içe geçmiş oyun" ifadesinin, Türkiye örneğinde de bir temsilini bulduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla muhalefeti ittifaka yönelten ilk neden seçim sisteminin değişmesidir. Öyle ki, bu değişiklik iktidar partisini de ittifak arayışına yöneltmiştir. İkinci ve en önemli neden ise rejimin "rekabetçi otoriter" niteliğinin ortaya çıkmasıdır. Literatürün seçim ittifaklarını dair bir diğer hipotezi olan "ekonomik krizler, ittifakların ortaya çıkışını kolaylaştırır" iddiası da (Van de Walle, 2006; Gandhi ve Reuter, 2008). Türkiye örneğinde doğrulanmıştır. Türkiye 2016'da başlayıp, 2018 yazına kadar süren OHAL döneminde ekonomik olarak daraldı. Bu süre zarfında uluslararası yatırımcının belirsizlik nedeniyle ülkeden çıkışı kuru istikrarsızlaştırırken, bunu faiz artışı ve enflasyon takip etti. Ekonomik büyüme önceki yıllara göre düşerken, özellikle genç işsizlikte artış yaşandı. Bu durumun anketlere de yansımaları, muhalefet tarafından iktidarın kırılabilirliğini pekiştiren bir işaret olarak yorumlandı ve ittifak arayışı yükseldi.

Seçim ittifakını mümkün kılan bu yapısal koşulların dışında, ittifakın ortaya çıkışını kolaylaştıran aktör temelli nedenler de mevcuttur. Muhalefet liderlerinin karakterleri bu süreçte oldukça etkili olmuştur. Uzlaşmaya yatkın, benmerkezci olmayan iki parti liderinin, iktidarın tüm manipülasyonlarına

²² Muhalefet partilerinin 2018 Haziran Seçimleri öncesinde yayınladığı seçim bildirgelerine baktığımızda bu tutum çok net görünmektedir. Hem CHP, hem de İyi Parti seçim bildirgelerinin başına "yeni bir anayasa" hedefini koymuşlar ve parlamenter sisteme geri dönüşü savunmuşlardır. Ayrıca rejimin rekabetçi otoriter niteliğine dikkat çekilmiş ve oyunun kurallarının daha adil bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır (CHP Seçim Bildirgesi, 2018: 32-37; İYİ Parti Seçim Bildirgesi, 2018: 15). Bir diğer muhalefet partisi olan HDP'nin "yeni anayasa" talebi, tüm seçim bildirgelerinde bulunan bir hedef olduğu ve seçimlerin rekabet koşullarına dair çok uzun süredir gelen bir itirazları olduğu için bu noktada dikkat edilmemiştir.

rağmen ittifaktan vazgeçmemesi, karşılıklı ödünler vermesi bu sürecin en önemli belirleyicisi olmuştur.²³ Yine ittifakın resmi çatısı altında olmayan HDP ve hapishanedeki eski eş başkanının da, gerek parti içerisinden gelen itirazlar, gerek de iktidardan gelen manipülatif hamleler karşısında geri adım atmamaları ve ülke genelindeki oy oranının düşmesini dahi göze alıp, büyükşehirlerde aday çıkarmayıp, muhalefet ittifakını desteklemesi de sonuçlar üzerinde büyük bir etkiye bulunmuştur.²⁴

İttifak olgusunun seçim öncesinde yarattığı sonuçlara bakıldığında ise öncelikle muhalefetin taraftarlarında başarıya dair yarattığı umut ön plana çıkmaktadır. Hatırlanacağı üzere AKP 17 yıllık bir iktidar geçmişine sahip, her girdiği seçimden başarı ile çıkan hegemonik bir partidir. Partinin geniş halk desteğine ek olarak 2014 yılından itibaren daha adaletsiz bir rekabet alanı yaratmış olması muhalefeti boykot seçeneğini düşünmeye itecek kadar umutsuzluğa sevk etmiştir. Ancak ittifak girişiminin yarattığı beklenti büyük bir umut yaratmış²⁵ ve bu umut sayesinde, seçimden seçime yılgınlığı artan ve bir rejim değişimini mümkün görmeyen muhalefet seçmeni, mobilize olmuş ve sandığa gitmiştir.

İttifakın seçime giden süreçte devletin yargı ve güvenlik bürokrasisini nötralize edip, etmediği kolaylıkla tespit edilecek durumda değildir. Bu belirsizlik medyanın muhalefete olan tavrı konusunda mevcuttur. Ancak ittifakın, bireysel hareket edilmesine göre medya üzerinde daha yüksek bir baskı yarattığı tahmin edilebilmektedir. Muhalefetin medyaya erişimi tüm rekabetçi otoriter rejimlerde olduğu gibi Türkiye’de de oldukça zordur. Bu zorluk 2018 Nisan’ında ülkenin en büyük medya organizasyonunun iktidara yakın bir sermaye grubuna geçişi ile daha da belirgin bir hale gelmiştir. Bunun yanında muhalefet partileri sıklıkla devletin resmi televizyonunda kendilerine süre ayırılmamasından şikayetçidir.²⁶ Ancak bu olumsuzluklara rağmen muhalefet

²³ Bu süreçte ana muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun yerinde partinin Cumhurbaşkanlığı adayı Muharrem İnce bulunsaydı, bu ittifak girişiminin daha problemlili geçeceği ya da hiç gerçekleşmeyeceği iddiaları dillendirilmektedir. Zira daha karizmatik bir kişiliğe ve sert bir mizaca sahip olan İnce’nin, ittifak görüşmelerinin gerektirdiği esnekliğe sahip olmadığı iddia edilebilir. Cumhurbaşkanlığı seçimi süresinde, müttefik partinin genel başkanıyla ilgili yaptığı gaf da bu görüşü haklı çıkaracak niteliktedir: “Seçilirim, Akşener’i Yardımcım Yapacağım”, <https://www.haberler.com/aksener-i-yardimcim-yapamacagim-sozlerine-iyi-11457664-haberi/> (11.05.2019)

²⁴ “Demirtaş: Lütfen Sandığa Gidin ve Oyunuzu Kullanın”, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/206873-demirtas-lutfen-sandiga-gidin-ve-oyunuzu-kullanin> (11.05.2019)

²⁵ “CHP Kurmaylarından İttifak Mesajı: İnsanların Önüne Umut Koymayı Amaçlıyoruz”, <https://t24.com.tr/haber/chp-kurmaylarindan-ittifak-mesaji-insanlarin-onune-umut-koymayi-amacliyoruz,751357> (11.05.2019)

²⁶ “TRT’den İttifaka 53, Muhalefete 6 Saat Yayın”, <https://www.artigercek.com/haberler/trt-den-ittifaka-53-muhalefete-6-saat-yayin> (11.05.2019)

partileri ittifak kurarak, yalnızken medyada elde edecekleri görünürlüğü daha da arttırmışlar ve sahip oldukları toplumsal tabanı ortak bir gündem etrafında bir araya getirerek medya üzerinde daha yüksek bir baskı kurmuşlardır.

İttifakın seçim öncesinde yarattığı bir diğer olumlu sonuç da, seçim gözleminin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesidir. İttifakın yapıldığı seçim bölgelerinde sandıkların başında hem daha fazla kişi ile durulması hem de insan kaynağının sınırlı olduğu yerlerde sandıkların gözetiminin paylaşılması seçmenin sandığa güvenini artırmış ve onların sandığa gidişini kolaylaştırmıştır. Bunun yanında muhalefet sağladığı koordinasyon ile tüm sandıklardan eş zamanda veri akışı sağlayarak seçim sonuçlarını Yüksek Seçim Kurumu ile eş zamanda öğrenmiştir.²⁷

Bu ittifak bir yerel seçim ittifakıydı ve neticesinde iktidarın el değişimi zaten mümkün değildi. Ayrıca seçim sonuçları açısından iktidar ve müttefikin bir önceki genel seçime göre anlamlı bir oy kaybı yaşamadığı da görüldü. Fakat iktidarın bu seçim sonuçlarına dair verdiği hırçın tepkinin, ortaya çıkan tartışmaların, İstanbul seçiminin iptal edilmesi için yapılan girişimlerin de gösterdiği gibi bu seçim, iktidar tarafından salt bir yerel seçim olarak görülmemiştir. Keza muhalefet bloğunda doğan büyük zafer havası ve geleceğe dönük artan umut da onların nezdinde de bu seçimin, yerel seçimi aşan bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla biz de ittifakla elde edilen bu yerel seçim başarısının “özgürleştirici seçim sonuçları” yaratacağını iddia edip, buna dair bazı projeksiyonlarda bulunacağız.

Yerel seçim neticesinde daha öncede belirttiğimiz gibi ülkenin en büyük ekonomilerine sahip olan beş büyükşehir belediyesi muhalefete geçti. Muhalefetin kaynaklara erişimini büyük ölçüde artıran bu olayın hem bürokrasi, hem sermaye grupları, hem de medya üzerinde büyük bir tesirinin olacağını tahmin etmek zor değil. Hemen seçim sonrasında TÜSİAD’ın seçim sonuçlarına dair yapmış olduğu açıklamalar ve İstanbul Belediye Başkanı’nı ziyaret etmeleri yeni dönemde muhalefetin büyük sermaye ile daha yakın bir ilişki

²⁷ İttifakın “seçim gözlemi” üzerindeki olumlu etkisi özellikle İstanbul Seçimi’nde görülmüştür. Seçim sonuçlarını bildirmekle yükümlü tek haber ajansı olan Anadolu Ajansı, muhalefetin öne geçmeye başladığı anlarda veri akışının durduğunu ileri sürerek, seçim sonuçlarını vermeyi kestiğinde ittifakın adayı, sandıklardan kendilerine gelen bilgileri kamuoyuna açıklamış ve herhangi bir manipülasyonun önüne geçilmiştir. “Anadolu Ajansı Verileri Güncelledi! Ekrem İmamoğlu 23 Bin 836 Oyla Önde”, <https://www.haberler.com/anadolu-ajansindan-kamuoyuna-aciklama-11900132-haberi/> (12.05.2019)

içinde yer alacağıın işareti olarak okunabilir.²⁸ Büyük sermayenin aynı zamanda medyayı da elinde bulundurması, muhalefetin bundan sonraki süreçte bir rekabetçi otoriter rejimde olduğuna göre medyaya erişimde daha rahat bir konuma erişebileceğini düşünebiliriz. Son olarak bürokrasinin ve yargının da, muhalefetin bu kazanımları karşısında nötralize olacağı tahmin edilebilir. Tüm bu etkenlerin bir sonraki genel seçimlere giderken, rekabetçi otoriter rejimlerin alameti farikası olan “eşitsiz oyun alanını” bir nebze de olsa düzleştirileceğini ve daha rekabetçi bir sürecin ortaya çıkmasına neden olabileceğini söyleyebiliriz. Bu kazanımların seçmen nezdinde de bir etkisi olacağı muhakkaktır. Öncelikle muhalif seçmenlerin, rejimin değişebileceğine olan inançları güçlenmiştir. Muhalefet kendisine karşı mesafeli olan seçmenleri ise ikna edebilecek bir sürecin içine girmiştir. Büyükşehirlerin başarılı yönetimi bu seçmenleri genel seçimde muhalefeti destekleme noktasına getirebilir.

Yerel siyasetin ve seçimlerin, ulusal siyaseti ve iktidarı demokratikleşirebileceği iddiaları özellikle Latin Amerika literatüründe sıklıkla dile getirilmektedir (Cornelius, W. A., ve Hindley, J., 1999; Fox, 1994). Jonathan Fox’un iddiasına göre 1980’lerin sonunda neoliberalizmin de etkisiyle, başta Meksika olmak üzere Latin Amerika’daki birçok otoriter rejimde iktidarlar, yerel otoritelere yetki devrinde bulunacak şekilde yasal düzenlemelere gitmişlerdir. Bu düzenlemeler neticesinde muhalefet yerel de olsa bir idari birimin nasıl yönetileceğini öğrenmiş, iktidar da, rakipleri ile gücü paylaşarak birlikte var olmayı öğrenmiştir (Fox, 1994: 11).²⁹ Muhalefet yönettiği bu yerel birimlerde geliştirdiği “katılım” ve “siyasa” pratikleri ile vaatlerinin uygulanabilirliğini göstermiş ve otoriter hükümetleri devirmeyi başarmıştır.

Elvin Ong’un (2018: 9-14), “seçim ittifakının kesin bir matematiksel formülü yoktur, muhalefet bunu zamanla deneye/yanıla öğrenir” iddiasının da

²⁸“Koç’tan Ekrem İmamoğlu’na tebrik ziyareti”, <http://haber.sol.org.tr/turkiye/koc-tan-ekrem-imamoglu-na-tebrik-ziyareti-262383> (12.05.2019). “TÜSİAD’dan İmamoğlu’na tebrik ve ekonomide reform mesajı”, <https://www.bloomberght.com/tusiad-dan-imamoglu-na-tebrik-ve-ekonomide-reform-mesaji-2213428> (12.05.2019)

²⁹Bu dönemdeki en önemli başarı Brezilya’da İşçi Partisi’nin 1988’de, ülkedeki en büyük şehirlerin yerel yönetimlerini elde etmesi ve ülke ekonomisinin %40’ını yönetmesidir. Bu şehirlerden biri de, Latin Amerika’nın en büyük şehri olan Sao Paulo’ydu ve partinin bu kentteki şeffaf ve katılımcı yönetimi, Brezilya ulusal siyaseti için de bir model teşkil edecekti. İşçi Partisi yerel yönetimlerde elde ettiği başarıyı ulusal düzeye de taşıdı ve 2002’de iktidarı elde etti. Bu konuda bkz. Fox, Jonathan, “Latin America’s emerging local politics”, *Journal of Democracy*, 5/2, 1994, pp. 105-116. Yerel yönetimlerdeki başarılı yönetimleri ile iktidarı elde eden bir diğer örnek de, Meksika’da 70 yıllık PRI (Institutional Revolutionary Party) yönetimini deviren muhafazakar (National Action Party) PAN’dır. PAN 1992’den itibaren en önemli eyalet seçimlerini kazanmış ve burada yakaladığı ivme ile 2000’de ulusal hükümeti de elde etmiştir. Bu konuda bkz. Hiskey, Jonathan T., and Shaun Bowler, “Local context and democratization in Mexico”, *American Journal of Political Science*, 49/1, 2005, pp. 57-71.

Türkiye muhalefeti için geçerli olacağını söyleyebiliriz. Bu ittifak girişimi bir önceki deneyimdeki iki partiyi yeniden bir araya getirmiştir. Bu da iki partinin de, örgüt ve taban nezdinde önemli bir itiraz ile karşılaşmadıklarını göstermektedir. Bir önceki seçimde yeni kurulan İyi Parti'nin nerelerde oy potansiyeli olduğu görülmüş ve bu seçimde bölge ve aday paylaşımı bu bilgiler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Hatta ittifakın resmi olarak içinde yer almamasına rağmen, iktidar tarafından “Millet İttifakı” içinde gösterilen HDP'nin, ittifak tabanında kayba neden olmamış olması da, gelecek seçimlerde muhalefet ittifakı oluşturulurken dikkate alınacaktır.

İttifakla gelen başarının bir diğer demokratik çıktısı, iktidar partisinin dönüşümü ile gerçekleşebilir. Bu noktada Van de Walle'nin “Devrilmeye/Taşma Oyunu” benzetmesi pekala Türkiye siyasetinin yakın geleceğinde de gerçekleşebilir. Bir gazetecinin de isabetli bir şekilde ifade ettiği üzere seçim sonrasında ortaya çıkan tablo “AKP ile kazananların, AKP ile kaybetmek istemediklerini” göstermektedir.³⁰ Özellikle 2018 ekonomik krizine kadar hükümetle iyi bir işbirliği ortaya koyan sermayenin, seçim sonrasında iktidara karşı bir mesafe koyması bunun en net yansımasıdır.³¹ Yine uzun zamandır, partinin giderek otoriterleşmesi ve de dar bir azınlığın çıkarlarını göz etmesi üzerinden yürüyen iktidara yakın medyanın eleştirileri, seçimden sonra daha yüksek bir perdeden dillendirilir hale gelmiştir.³² Son olarak bir dönem iktidar partisi içinde görev almış ve uzun zamandır parti politikalarını eleştiren eski siyasetçilerin, büyükşehirlerin kaybı sonrasında harekete geçtikleri³³ ve yeni bir partinin kuruluşu için kolları sıvadıkları basına yansımaktadır.³⁴ Bu tablo iktidar partisinin çözülüşüne işaret etmektedir. Yani partinin bu seçimlerde ortaya çıkan “kırılmalılığı”, ondan ayrılmak isteyen taraftar, siyasetçi ve bürokratlar

³⁰ “Ruşen Çakır: ‘Zamanında Erdoğan’la birlikte kazananların, sayıları giderek artan bir bölümü, Erdoğan’la birlikte kaybetmek istemiyor’”, <https://medyascope.tv/2019/04/02/rusen-cakir-zamaninda-erdoganla-birlikte-kazananlari-sayilari-giderek-artan-bolumu-erdoganla-birlikte-kaybetmek-istemiyor/> (12.05.2019).

³¹ “Erdoğan Yine TÜSİAD’ı Hedef Aldı!”, <https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/erdogan-yine-tusiadi-hedef-aldi-4827844/>, (14.05.2019).

³² “Dilipak’tan Nefsini ‘Şeytan’a Satan Makam Sahiplerine: Uyarılarımızı Onların Hidayetine Vesile Kıl”, <https://t24.com.tr/haber/dilipak-tan-nefsini-seytan-a-satan-makam-sahiplerine-uyarilarimizi-onlari-hidayetine-vesile-kil.821895> (14.05.2019); “Yeni Şafak Yazarı Öztürk: Eğer Bu Medya Düzeni Devam Ederse Daha Kötü Olaylar Da Yaşarız”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201904231038845892-yeni-safak-yazari-ozturk-eger-bu-medya-duzeni-devam-ederse-daha-kotu-olaylar-da-yasariz/> (14.05.2019).

³³ “Erdoğan’ın Başbakanı Davutoğlu’ndan Erdoğan’a Karşı Manifesto: Cumhurbaşkanlığı Toplumun Yarısı İle Kopuş Yaşıyor”, <https://t24.com.tr/haber/davutoglu-cumhurbaskanligi-toplumun-yarisi-ile-kopus-yasiyor.817845> (14.05.2019)

³⁴ “Davutoğlu, 50 Milletvekili İle ‘Yeni Parti’ Kuracak”, <https://gazetemanifesto.com/2019/davutoglu-50-milletvekili-ile-yeni-parti-kuracak-256412/> (14.05.2019)

için bir işaret fişeği işlevi görmüş gibidir. Bir diğer ifade ile bu “yenilgi” bir “taşma/devrilme” momentine ivme kazandırmış görünmektedir.

Neticede Robert Dahl’ın poliarşi analizinden hareketle seçim ittifakının, iktidarın muhalefeti bastırma maliyetini artırdığını ve seçim öncesi manipülasyona yol vermediğini söyleyebiliriz. Seçim sonuçları açısından bakıldığında ise ittifak ile ortaya çıkan yeni tablonun, siyasi rekabeti adil hale getireceği ve bunun da özgürlükler alanını genişleteceği ve böylece genel seçimlere daha büyük bir dönüşüm umudu/fırsatı ile gidileceğini göstermektedir.

Sonuç

Seçim ittifakının, rekabetçi otoriter rejimlerden çıkışta etkili faktörlerden biri olduğu iddiası Türkiye’de henüz doğrulanmamış olsa da, iktidarın kaybedebileceğini göstermesi açısından çok önemli sonuçlar yaratmıştır. Muhalefetin 17 yıllık atalet evresinin en önemli kazanımı olan 31 Mart Yerel Seçimleri, muhalefete bir sonraki genel seçimler için hem büyük bir kaynak ve imkan yaratmış, hem de bir strateji sunmuştur. Strateji açısından bakıldığında muhalefet, ikinci ittifak denemesinde bir başarı elde etmiştir ve ittifaka dair hem tabanında hem de örgüt içindeki soru işaretlerini ortadan kaldırmıştır. Bunun yanında ittifakta nelerin doğru, nelerin eksik yapıldığı dersleri ortaya çıkmış ve bir sonraki ittifak için hem büyük bir bilgi hem de umut sunmuştur. Kaynak ve imkan açısından bakıldığında ise “iktidarın kırılabilirliğinin” ortaya çıkması, partinin üzerinde hem hegemonya hem de denetim kurduğu bürokrasi, yargı, sermaye ve medyada aktörlerin nötralize olmasını sağlayacaktır. Bunun doğal sonucu ise sermaye, medya ve bürokrasinin muhalefet partilerine daha eşit bir mesafede konumlanması ve böylece “eşitsiz oyun alanının” daha adil hale gelmesi olacaktır. Ayrıca muhalefet elde ettiği belediyeler ile seçmen nezdinde rüştünü ispatlama imkanına kavuşmuştur. Yerel ölçekte inşa edilecek “şeffaf”, “katılımcı” ve “verimli” bir yönetim pratiği, tıpkı Latin Amerika deneyimlerinde olduğu gibi genel seçimlerde daha güçlü bir referans ile seçmen karşısına çıkış fırsatı sunacaktır.

Son olarak Türkiye’nin rekabetçi otoriter rejimden çıkışının mevcut oy bloklaşması dikkate alındığında ve de yerel seçimlerde ortaya çıkan fotoğrafa odaklanıldığında liberal demokrasilerde olduğu gibi gerçekleşmeyeceğini tahmin edebiliriz. Türkiye’de seçimler iktidar partisinden kaçışların yaşanması, ya da partinin içinden yeni bir parti doğması ve de bu aktörlerin, muhalefet ittifakına dahil olması ile mümkün olacak gibi görünmektedir. Bir diğer ifadeyle Van de Walle’nin “Devrilme/taşma” oyunu benzetmesi bu ülke içinde geçerli olacaktır diyebiliriz. İktidar için ekonomik ve uluslararası şartlar “bas-

tırma maliyetini” yükseltecek, sermaye değişen güç dengesine göre muhalefete daha ılımlı yaklaşmaya başlayacak, eş zamanda bürokratik kadrolar da, taşma momentinin yaklaştığını görerek nötralize olacak ve geçiş tamamlanacaktır. Ancak bu süreçte en önemli faktör “seçim ittifakları” olacaktır. Bu nedenle demokratikleşme umudunun tamamen yapısal faktörlere atfedilmesi hatalıdır. Ekonomik kriz ve yahut uluslararası yaptırımların re’sen demokratikleşme getireceği beklentileri Türkiye’nin yakın dönem geçmişinde gerçekleşmemiştir ve gelecekte de gerçekleşmeyeceği rahatlıkla tahmin edilebilir. Bu koşullar rekabetçi otoriterden rejimden çıkış için sadece bir fırsat/imkan yaratmaktadırlar, bu fırsatı/imkanı değerlendirecek olanlar ise muhalefetteki aktörlerin tercihleri olacaktır.

Kaynakça

- Akdoğan, Yalçın, *AK Parti Ve Muhafazakâr Demokrasi*, Alfa, İstanbul 2004.
- Almond, G. A., ve S. Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes In Five Western Democracies*, Princeton Press, New Jersey 1963.
- “ANAR Genel Müdürü Uslu: Beka Sorunu Yok, Ekonomik Kriz Var”, <https://tele1.com.tr/beka-sorunu-yok-ekonomik-kriz-var-37564/> (10.05.2019)
- Blaydes, Lisa, “Who Votes In Authoritarian Elections And Why? Determinants Of Voter Turnout In Contemporary Egypt”, *Annual Meeting Of The American Political Science Association. Philadelphia, PA, August, 2006.*
- Bunce, Valerie J., ve Sharon L. Wolchik, “Defeating Dictators: Electoral Change And Stability In Competitive Authoritarian Regimes”, *World Politics*, 62/1, 2010, pp. 43-86.
- Carroll, Thomas Patrick, “Turkey’s Justice And Development Party: A Model For Democratic Islam”, *Middle East Intelligence Bulletin*, 6/6-7, 2004, pp. 6.
- Cornelius, Wayne A., ve Jane Hindley, *Subnational Politics And Democratization In Mexico*. La Jolla, CA: Center For US-Mexican Studies, University Of California, San Diego 1999.
- “CHP’de Boykot Tartışması”, <http://haber.sol.org.tr/toplum/chpde-boykot-tartismasi-231639> (10.05.2019)
- “CHP İle İYİ Parti’den 50 İlde Ortak Aday”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201902191037757023-chp-iyi-parti-50-ilde-ortak-aday/> (10.05.2019)
- “CHP Kurmaylarından İttifak Mesajı: İnsanların Önüne Umut Koymayı Amaçlıyoruz”, <https://t24.com.tr/haber/chp-kurmaylarindan-ittifak-mesaji-insanlarin-onune-umut-koymayi-amacliyoruz,751357> (11.05.2019)
- “CHP Milli Gelirin Yüzde 59’unu Yönetiyor”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/04/26/chp-milli-gelirin-yuzde-59unu-yonetiyor/> (11.05.2019)
- “CHP Seçim Bildirgesi”, <Http://Secim2018.Chp.Org.Tr/Files/CHP-Secimbildirgesi-2018-Icerik.Pdf>, 2018, (10. 05. 2019)
- “CHP’nin Kazandığı Belediyelerin Toplam Nüfusu, Ülke Nüfusunun Yüzde 49’unu Oluşturuyor”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201904031038583604-zeyrek-chp-kazandigi-belediyelerin-toplam-nufusu-ulke-nufusunun-yuzde-49unu-olusturuyor-mus/> (11.05.2019)

- “Cumhur İttifakı 51 İle Çıktı”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhur-ittifaki-51-ile-cikti-41122960> (10.05.2019)
- “Cumhur İttifakı’ndan 9 Maddelik Seçim Genelgesi”, <https://www.yenisafak.com/gundem/cumhur-ittifakindan-9-maddelik-secim-genelgesi-3446844> (10.05.2019)
- Dağı, İhsan, “Islamist Parties And Democracy: Turkey's AKP In Power” *Journal Of Democracy*, 19/3, 2008, pp.25-30.
- Dahl, Robert Alan, *Polyarchy: Participation And Opposition*, Yale University Press, USA 1973.
- “Davutoğlu, 50 Milletvekili İle ‘Yeni Parti’ Kuracak”, <https://gazetemaniesto.com/2019/davutoglu-50-milletvekili-ile-yeni-parti-kuracak-256412/> (14.05.2019)
- Demirel, Ahmet, *Tek Partinin İktidarı: Türkiye’de Seçimler Ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim, İstanbul 2015.
- “Demirtaş: Lütfen Sandığa Gidin ve Oyunuzu Kullanın”, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/206873-demirtas-lutfen-sandiga-gidin-ve-oyunuzu-kullanin> (11.05.2019)
- “Democracy Index 2018”, <https://www.eiu.com/topic/democracy-index> (10.05.2019)
- Diamond, Larry, “Elections Without Democracy: Thinking About Hybrid Regimes”, *Journal Of Democracy*, 13/2, 2002, pp. 21-35.
- “Dilipak’tan Nefsini “Şeytan”a Satan Makam Sahiplerine: Uyarılarımızı Onların Hidayetine Vesile Kıl”, <https://t24.com.tr/haber/dilipak-tan-nefsini-seytan-a-satan-makam-sahiplerine-uyarilarimizi-onlarin-hidayetine-vesile-kil,821895> (14.05.2019)
- Donno, Daniela, “Elections And Democratization In Authoritarian Regimes”, *American Journal Of Political Science*, 57/3, 2013, pp. 703-716.
- Duverger, M, *Siyasal Partiler*, (Çev. Ergun Özbudun), 2. Baskı, Bilgi, Ankara 1974.
- Erçel, Kenan, “Bir İhtimal Daha Vardı: Boykot”, *Birikim*, <https://www.birikimdergisi.com/Haftalik/8978/Bir-İhtimal-Daha-Vardi-Boykot-.Xnl-djfmzbq0>, 6 Temmuz 2018 (12.05.2019)

- “Erdoğan Yine TÜSİAD’ı Hedef Aldı!”, <https://www.sozcu.com.tr/2019/ekonomi/erdogan-yine-tusiadi-hedef-aldi-4827844/> (14.05.2019)
- “Erdoğan’ın Başbakanı Davutoğlu’ndan Erdoğan’a Karşı Manifesto: Cumhurbaşkanlığı Toplumun Yarısı İle Kopuş Yaşıyor”, <https://t24.com.tr/haber/davutoglu-cumhurbaskanligi-toplumun-yarisi-ile-kopus-yasiyor,817845> (14.05.2019)
- Ergil, Doğu, “Constitutional Referendum: Farewell To The ‘Old Turkey’”, *Insight Turkey*, 12/4, 2010, pp. 15-22.
- Esen, Berk ve Şebnem Gümüüşçü, “Rising Competitive Authoritarianism In Turkey”, *Third World Quarterly* 37/9, 2016, pp. 1581-1606.
- Esen, Berk ve Şebnem Gümüüşçü, “The Perils Of “Turkish Presidentialism””, *Review Of Middle East Studies*, 52/1, 2018, pp. 43-53.
- Fox, Jonathan, “Latin America's Emerging Local Politics”, *Journal Of Democracy*, 5/2, 1994, pp. 105-116.
- “Freedom In The World 2018: Democracy In Crisis”, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> (10.05.2019)
- Gandhi, Jennifer ve Ora John Reuter, “Opposition Coordination In Legislative Elections Under Authoritarianism”, *Prepared For Presentation At The Annual Meeting Of The American Political Science Association*, Boston, MA, 2008.
- Güngör, Süleyman, “Seçim Kanunlarında Demokrat Parti'nin Yaptığı Değişiklikler ve Siyasal Anlamı”, *Mülkiye Dergisi*, 29/247, 2005, s. 99-108.
- Hadenius, Axel ve Jan Teorell, *Authoritarian Regimes: Stability, Change, And Pathways To Democracy, 1972-2003*, Notre Dame: Helen Kellogg Institute For International Studies, 2006.
- Hiskey, Jonathan T., ve Shaun Bowler, “Local Context And Democratization In Mexico”, *American Journal Of Political Science*, 49/1, 2005, pp. 57-71.
- Howard, Marc Morjé ve Philip G. Roessler, “Liberalizing Electoral Outcomes In Competitive Authoritarian Regimes”, *American Journal Of Political Science*, 50/2, 2006, pp. 365-381.
- “İYİ Parti Seçim Beyanamesi”, https://iyiparti.Org.Tr/Assets/Pdf/Secim_Beyani.Pdf 2018 (10.05. 2019)
- “Koç’tan Ekrem İmamoğlu’na Tebrik Ziyareti”, <http://haber.sol.org.tr/turkiye/koctan-ekrem-imamoglu-na-tebrik-ziyareti-262383> (12.05.2019)
- Levitsky, Steven ve Lucan A. Way, “Elections Without Democracy: The Rise Of Competitive Authoritarianism”, *Journal Of Democracy*, 13/2, 2002, pp. 51-65.

- Levitsky, Steven ve Lucan A. Way, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After The Cold War*. Cambridge University Press, USA 2010.
- Lindberg, Staffan I. ve Staffan Lindberg, *Democracy And Elections In Africa*, JHU Press, 2006.
- Lindberg, Staffan, “A Theory Of Elections As A Mode Of Transition”, *Democratization By Elections: A New Mode Of Transition*, (Ed. Staffan Lindberg), Johns Hopkins University Press, USA 2009, pp. 314-341.
- Lindberg, Staffan, “Democratization By Elections? A Mixed Record”, *Journal Of Democracy*, 20/3, 2009a, pp. 86-92.
- Lipset, Seymour Martin, “Some Social Requisites Of Democracy: Economic Development And Political Legitimacy”, *American Political Science Review*, 53/1, 1959, pp. 69-105.
- Lust-Okar, Ellen, “Elections Under Authoritarianism: Preliminary Lessons From Jordan”, *Democratization*, 13/3, 2006, pp. 456-471.
- Magaloni, Beatriz, *Voting For Autocracy: Hegemonic Party Survival And Its Demise In Mexico*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Molina, Iván, And Fabrice Edouard Lehoucq, “Political Competition And Electoral Fraud: A Latin American Case Study”, *Journal Of Interdisciplinary History*, 30/2, 1999, pp. 199-234.
- O’donnell, Guillermo ve Philippe C. Schmitter, *Transitions From Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies*, JHU Press, 2013.
- Ong, Elvin, “Opposing Power Over Time: Learning To Build Opposition Coalitions In Electoral Autocracies”, Prepared For SEAREG-İn-Asia 2018 At Yale-Nus, 2018.
- Özbudun, Ergun, “AKP At The Crossroads: Erdoğan's Majoritarian Drift”, *South European Society And Politics*, 19/2, 2014, pp. 155-167.
- Özbudun, Ergun, “Turkey’s Judiciary And The Drift Toward Competitive Authoritarianism”, *The International Spectator*, 50/2, 2015, pp. 42-55.
- Patton, Marcie J, “AKP Reform Fatigue İn Turkey: What Has Happened To The EU Process?”, *Mediterranean Politics*, 12/3, 2007, pp. 339-358.
- “Ruşen Çakır: Zamanında Erdoğan’la Birlikte Kazananların, Sayıları Giderek Artan Bir Bölümü, Erdoğan’la Birlikte Kaybetmek İstemiyor”, <https://medyascope.tv/2019/04/02/rusen-cakir-zamaninda-erdoganla-birlikte-kazananlarin-sayilari-giderek-artan-bir-bolumu-erdoganla-birlikte-kaybetmek-istemiyor/> (12.05.2019)

- Sağlam, Fazıl, “AKP’nin Anayasa Değişikliği Paketi Üzerine Düşünceler/Reflections On The Constitutional Amendments Package Of The AKP”, *Mülkiye Dergisi*, 34/267, 2010, s. 15-46.
- Schedler, Andreas, “The Nested Game Of Democratization By Elections”, *International Political Science Review*, 23/1, 2002, pp. 103-122.
- Schedler, Andreas, “Elections Without Democracy: The Menu Of Manipulation”, *Journal Of Democracy*, 13/2, 2002a, pp. 36-50.
- “Seçilirsem, Akşener’i Yardımcım Yapacağım”, <https://www.haberler.com/akşener-i-yardimcim-yapamacagim-sozlerine-iyi-11457664-haberi/> (11.05.2019)
- Silitski, Vitali, “Preempting Democracy: The Case Of Belarus”, *Journal Of Democracy*, 16/4, 2005, pp. 83-97.
- “TRT’den İttifaka 53, Muhalefete 6 Saat Yayın”, <https://www.artigercek.com/haberler/trt-den-ittifaka-53-muhalefete-6-saat-yayin> (11.05.2019)
- “TÜSİAD’dan İmamoğlu’na Tebrik ve Ekonomide Reform Mesajı”, <https://www.bloomberght.com/tusiad-dan-imamoglu-na-tebrik-ve-ekonomide-reform-mesaji-2213428> (12.05.2019)
- Van De Walle, Nicolas, “Tipping Games: When Do Opposition Parties Coalesce?”, *Electoral Authoritarianism: The Dynamics Of Unfree Competition*, (Ed. Andreas Schedler), Lynne Rienner Pub, 2006, pp. 77-94.
- Venedik Komisyonu, *Interim Opinion On The Draft Law On The High Council For Judges And Prosecutors Of Turkey*. 2010.
- Wahman, Michael, “Opposition Coalitions And Democratization By Election”, *Government And Opposition*, 48/1, 2013, pp. 3-32.
- “Yeni Şafak Yazarı Öztürk: Eğer Bu Medya Düzeni Devam Ederse Daha Kötü Olaylar Da Yaşarız”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201904231038845892-yeni-safak-yazari-ozturk-eger-bu-medya-duzeni-devam-ederse-daha-kotu-olaylar-da-yasariz/> (14.05.2019)

